

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNÜMÜZDE KUR'AN MÜSLÜMANLIĞI

Ayşe DÖNMEZ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet İLHAN

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Günümüzde Kur'an Müslümanlığı adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../....../.....

Ayşe DÖNMEZ

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Günümüzde Kur'an Müslümanlığı
Ayşe DÖNMEZ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Temel İslam Bilimleri Programı

XVIII. yüzyılda Hindistan'da ortaya çıkan, Kur'anıyyun hareketinin uzantısı olduğu değerlendirmeleri yapılan, Kur'an Müslümanlığı anlayışının, dini hükümlerin kaynağı olarak sadece Kur'an'ı kabul ettiği iddia edilmektedir. Bu hareketin modernizm etkileri sonucu geleneği bir tarafa koyarak, çağa uygun bir İslam anlayışı ortaya çıkarma amacını taşıdığı belirtilir.

Geçmişten günümüze Mealciler, Kur'an İslamcıları, Kur'an Müslümanlığı gibi çeşitli isimlerle gelen bu hareketi benimseyenlerin hemen tamamının, Müslümanların yaşanan çağın gerisinde kalmasının sebebi olarak Kur'an'dan uzaklaşmayı gördükleri söylenebilir. Yine Sünnet ve Hadis başta olmak üzere, geleneğin getirdiği hususları ciddi bir tenkid sürecinden geçirmek gerekliliğini de benimsemiş gözükmektedirler. Bazılarına göre ise geleneksel İslam'ın yanlışları İslam aleminin ilerlemesinde engel teşkil etmektedir.

Kur'an Müslümanı olarak adlandırılan kişilerin, hadis, sünnet ve geleneğin tamamını inkar ettiği düşüncesi yaygındır. Bu iddianın, kendilerini Kur'an Müslümanı olarak isimlendirmekte bir beis görmeyen kişilerin tümü için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir kısmına göre hadisler, geleneksel İslam'ın anlaşılması için güvenilir bir kaynak değilken, bazıları bunların dikkate alınması gereken kaynaklar olduğunu fakat, Kur'an'a göre değerlendirilmeleri gerektiği fikrini savunur.

Sünnet ve hadisin yok sayılması durumu Müslümanların lehine değildir. Düşünce alanında herhangi bir ilerlemeyi sağlamadığı gibi Müslümanlar

arasındaki ayrışmayı da arttıracaktır. Tarihi tecrübe, sünnet ve hadisle birlikte ayetlerden yola çıkarak günümüz meselelerine çözüm üretilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Müslümanlık, Sünnet.

ABSTRACT
Master's Thesis
Islam of the Qur'an Today
Ayşe DÖNMEZ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Basic Islamic Sciences Program

XVIII. It is claimed that the Qur'anic understanding of Islam, Which emerged in India in the 18th century, which was considered to be an extension of the Qur'anic movement, accepted only the Qur'an as the source of religious provisions. As a result of the effects of modernism, this movement puts the tradition aside and aims to reveal an Islamic understanding appropriate to the era.

It can be said that almost all those who adopted this movement, which came with various names such as Mealist, Qur'an Islam from the past to the present day, saw the departure from the Qur'an as the reason why Muslims werw lagging behind. Again, Sunnah and Hadith, especially the issues brought by the tradition of a critical process of criticism seems to be adopted. According to some, the mistakes of traditional Islam constitute an obstacle to the progress of the Islamic world.

It is common to believe that the socalled Qur'anic Muslims deny all hadiths, circumcision and tradition. It is not possible to say that this claim applies to all people who do not see themselves as calling themselves the Qur'anic Muslim. Some argue that while the hadiths are not reliable sources for understanding traditional Islam, some argue that these are sources to consider, but that they should be evaluated according to the Qur'an.

The circumcision of the circumcision and the hadith is not in favor of Muslims. It does not make any progress in the field of thought and it will increase the separation among Muslims With the help of historical experience,

circumcision and hadith, verses should be produced and solutions to today's issues should be produced.

Keywords: Qur'an, Muslim, Sunnah.

GÜNÜMÜZDE KUR’AN MÜSLÜMANLIĞI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR’AN MÜSLÜMANLIĞI KAVRAMININ TEŞEKKÜLÜ

1.1. KUR’AN MÜSLÜMANLIĞI (KUR’ANCILIK/KUR’AN İSLAMI/ KUR’ANIYYUN TERİMLERİ)	4
1.2. KUR’AN MÜSLÜMANLIĞININ TARİHİ ARKA PLANI	6
1.2.1. Hz. Peygamber Döneminde Durum	7
1.2.2. Kufe Ekolü/Re’y Okulu	9
1.2.3. Mutezile	13
1.2.4. Ehl-i Hadis	15
1.2.5. Modern Dönem	16
1.2.5.1. Yenilik Hareketleri (Tecdid/İslah)	17
1.2.5.2. Selefilik/Neo Selefilik	20
1.2.5.2.1. Selefî İslahçılık	22
1.2.5.3. Kur’anıyyun	23
1.2.5.4. Mealcilik	25
1.2.5.5. Hristiyanlıkta Benzer Tartışmalar	27
1.2.5.5.1. Fundamentalizm	27
1.2.5.5.2. Entegrizm	29

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN MÜSLÜMANLIĞIYLA İLGİLİ TARTIŞMALAR

2.1. KUR'AN MÜSLÜMANLARINA YÖNELİK TENKİTLER	33
2.1.1. Kur'an İslamı İddiası	33
2.1.2. Sünnet ve Hadisler'in İnkarı İddiası	37
2.1.3. Hz. Peygamber'in Helal ve Haramları Belirleme Yetkisinin Olmadığı İddiası	38
2.1.4. Kur'an Bize Yeter İddiası	39
2.1.5. Kur'an Dışı Vahiy Yoktur İddiası	40
2.1.6. Hz. Peygamber'in Ümmi Olmadığı İddiası	42
2.1.7. Şefa'at Yoktur İddiası	43
2.1.8. Mehdilik İnkarı İddiası	43
2.1.9. Mucizelerin İnkarı İddiası	45
2.2. KUR'AN MÜSLÜMANI OLARAK GÖRÜLEN KİŞİLERİN GÖRÜŞLERİ	46
2.2.1. Aklı/Vahyi Dışlamak	47
2.2.2. Kur'an'ın Yeterliliği	48
2.2.3. Sünnet ve Hadisin İnkâr Edilmesi	50
2.2.4. Haram ve Helal Belirleme Yetkisi	55
2.2.5. Hadislerin Kur'an'a Arzı	57
2.2.6. Kur'an'ın Müslümanı Olmak	58
2.2.7. Kur'an Harici Kaynak Kabul Edilmemesi	59
2.2.8. Peygamberlik Kurumu ve Abartıcılık	61
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	64

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
D.A.D.	Diyanet Aylık Dergi
D.İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı
D.İ.D.	Diyanet İlmi Dergi
E.Ü.	Erciyes Üniversitesi
Haz.	Hazırlayan
K.K.M.	Kur'an'ı Kerim Meali
S.	Sayfa
SS.	Sayfadan Sayfaya

GİRİŞ

Geçmişten bu yana insanlar arasında, dini düşüncedeki fikir ayrılıkları, birlikten ziyade birbirini tekfir etmek için kullanılmakta, çatışmalara sebep olmaktadır. Kendi din anlayışını karşı tarafa kabullendirme, siyasi ve itikadi hırslar yüzünden savaşımaya kadar varmıştır. İnsanların mutluluğunu hedefleyen dinler, anlaşılma biçimleri nedeniyle çatışma unsuru olarak görülmemelidir.

Araştırmamızın konusu günümüzde Kur'an Müslümanlığıdır. Bazısının Hz. Peygamber'in sünnet ve hadislerini tamamen reddettiği, bazısının da mütevatir olan hadislerle iktifa ettiği bu anlayışı, savunanlar ve tenkit edenler açısından ele aldık.

Araştırmamızın amacı, özellikle günümüzde, Hz. Peygamber'in sünneti ve hadislerini tamamen inkar etme eğiliminde olan, Hz. Peygamber'in sünnetini reddetmeyerek, Kur'an'ın hükümleriyle çelişmeyen hadislerini Kur'an'a arz etme metodunu kullanarak kabul eden, yani kendisini Kur'an Müslümanı olarak gören ve görmeyen kişilerin görüşlerinin, doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayarak, İslam düşüncesine olan katkısını ortaya koymaktır.

İslam düşünce tarihinde meydana gelen sünnet ve hadis merkezli meseleler, XIX. yüzyıldan itibaren, çeşitli coğrafyalarda Müslüman alimlerin dikkatini çekmiştir. Özellikle Hind Alt kıtasında ekol oluşturacak bir hareketlilik meydana getirmiştir. "İslam Kur'an'dan ibarettir" çerçevesinde günümüze kadar gelmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde, Kur'an Müslümanlığı kavramının ifade ettiği anlamı, bu kavramı ortaya çıkaran sebepleri, farklı dinlerdeki benzer yaklaşımları ve bu düşüncenin tarihi arka planını belli bir çerçevede ele alıp, ikinci bölümünde ise bu konuda günümüzde yapılan tartışmaları inceledik. Kaynak olarak, Kur'an, sünnet ve hadis konulu kitaplardan ve çeşitli makalelerden yararlandık.

İslam tarihi boyunca farklı isimlendirmeleri olan bu kavram, kişilerin dinini anlamaya çalışırken hangi kaynaktan nasıl yararlanacağı düşüncesi etrafında oluşmuş, geçmişten günümüze tartışıla gelmiş, kaynaklarda yer edinmiştir. Bu çalışmada öncelikle İslam, Kur'an, Müslümanlık, İslamiyet, Hadis, Sünnet gibi iç içe girmiş kavramları inceledik.

Güven ve barış anlamlarına gelen İslam, Allah'ın birliğine inanmak, O'na yönelmek, emir ve yasaklarını kabul etmek, uygulamaktır. Allah'ın iradesine teslim olup, ona uygun yaşamaktır. İslam, insanlığa gönderilen dinin ismi, Hz. Muhammed'in insanlığa bildirdiği vahiy yani Kur'an'ı Kerim'dir.¹ Yüce Allah, bunu Kur'an'ı Kerim'de şöyle bildirmektedir: “Şüphesiz Allah katında din İslam'dır.”²

İslam, Kur'an'ın nazil olduğu gün insanlıkla buluşmuştur. İslam, insanın Allah'a erişmesidir. Kökleri, Kur'an ve sünnet olan vahiy ağacına benzetilebilir.³

İlahi mesajın, Sünnet ile yani Hz. Muhammed'in yaşamındaki tatbikleriyle oluşan biçimine İslamiyet denir.⁴ Dinin Müslümanlar tarafından idrak edilme, kabul görme ve yaşanma sürecidir.⁵ Hz. Peygamber, vahyi tebliğ edip kenara çekilmemiş, onun varlığını sürdüren bir din vaziyetine gelmesini sağlamıştır. İslamiyet, yaşanan ortam, dönem, çevre koşulları siyasi ve kültürel yapıların etkisiyle yeni, farklı dini zihniyetlere dönüşmüştür.⁶

Kur'an'ı Kerim'e iman eden kişilere Müslüman ismi verilir. Kitap ve Sünnet'in yaşanma biçimi, dinin kültürleşen şekline Müslümanlık denir. Bu nedenle birçok Müslümanlık vardır.

Kur'an ve Sünnet'i anlayarak, yaşamına geçirecek olan insandır. Her insanın anlama şekli farklıdır. Zihin yapıları, eğitim durumları, bakış açıları, çeşitli tutkuları, yaşadıkları dönemin sosyal ve kültürel farklılıkları, dini anlama, Kur'an ve Sünnet'i hayatlarında uygulama biçimlerinde etkindir.⁷

İnsanı yaratan Allah, onu başlı başına kendi halinde bırakmamış, akıl, fikir vahiyle ona kılavuzluk etmiştir.⁸ Kur'an, İslam dininin temel ve en önemli kaynağı, Yüce Allah'ın Hz. Muhammed aracılığıyla insanlığa gönderdiği son ilahi mesajdır. İnsanlığa yol gösteren Allah kelmamıdır. Hz. Peygamber'in ümmetine emanetidir.

¹ Ethem Ruhi Fırlalı, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir-2008 s.17.

² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an'ı Kerim Meali**, 12.Baskı, Ankara,2006, 3/19.

³ Seyyid Hüseyin Nasr, **Modern Dünyada Geleneksel İslam**, Çev. Sara Büyükduru, 9.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016, s.78.

⁴ Fırlalı, s.17.

⁵ Mehmet Saffet Sarıkaya, **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, 5.Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015, s.17.

⁶ Fırlalı, s.17.

⁷ Fırlalı, s.19.

⁸ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 42/7.

Miladi 610 yılında vahiy meleği Cebrail, bu kitaptan ilk ayetleri⁹ Hz. Muhammed'e aktarmış, böylece peygamberlik görevi başlamıştır. el-Kur'an, okunan metin anlamındadır. İki kapak arasına alınmış haline de Mushaf ismi verilir. Hz. Ebu Bekir döneminde bir araya getirilerek, Hz. Osman zamanında çoğaltılıp farklı beldelere gönderilmiştir.

Kur'an, yüz on dört sure ve altı bin küsür ayetten meydana gelir. Mekke ve Medine'de olmak üzere yaklaşık yirmi üç yılda, yaşanan olaylara ve ihtiyaçlara göre peyderpey indirilmiştir. Allah kelamı olan bu kitap, insana rehberlik etmek için, Arapça bir hitap ile tevatür yoluyla gelmiştir. Kur'an'ı Kerim Müslümanlar için evrenseldir ve hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Onda hiçbir eksiklik yoktur.¹⁰

Kur'an'ı Kerim'de tüm insanlık için indirilmiş evrensel hükümler olduğu gibi, nazil olduğu dönemdeki meselelerin çözümüne yönelik hükümler de vardır.¹¹ İçeriğini incelediğimizde iman, ahlak, şirk gibi hususları da görürüz. Dini ve ahlaki prensipler ile bir dizi uyarıların olduğu bir kitaptır. Bir hukuk ya da bilim kitabı değildir. İnsan, varlık, akıl gibi konularda pek çok bilgiyi de tavsiye eden Kur'an'ı Kerim, insanlığı tevhide davet eder.

Kur'an, ezeli ve ahlaki prensipleriyle, Hz. Peygamber'in müşrik, Yahudi ve münafıklarla olan zorlu mücadelesinde ve yeni bir toplum ve yönetim anlayışının oluşturulmasında üstlendiği sorumluluğun gereğini yerine getirebilmesi için Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara kılavuzluk etmiştir.¹²

Kur'an, sorumluluk bilinciyle hareket eden kişilerden oluşan adaletli bir topluluk ortaya çıkarmayı gaye edinmiş bir metindir.¹³ Tek tanrıcılığı ve toplumsal adaleti vurgular.¹⁴

⁹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 96/1.

¹⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 18/1.

¹¹ Fığlalı, s.18.

¹² Fazlur Rahman, **İslam**, Çev. Mehmed Dağ, Mehmed Aydın, 6.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000, s.124.

¹³ Rahman, s.143.

¹⁴ Rahman, s.79.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN MÜSLÜMANLIĞI KAVRAMININ TEŞEKKÜLÜ

1.1. KUR'AN MÜSLÜMANLIĞI (KUR'ANCILIK/KUR'AN İSLAMI/ KUR'ANIYYUN TERİMLERİ)

Kur'an Müslümanlığı kavramını benimseyenlere göre, İslam'ın temel kaynağı Kur'an olduğu için aslında tüm müslümanlar Kur'an müslümanıdır. Mümin'in Kur'an'ı rehber edinmesi, Kur'an'a tutunması, onu anlama ve onun emirleri doğrultusunda yaşaması olması gereken bir durumdur. Çünkü Peygamberimiz'in de kaynağı Kur'an idi.¹⁵ Sünnet başta olmak üzere, diğer kaynaklar da bu ilahi kitaba aykırı olamaz. Dinin en doğru hali Kur'an'dan öğrenilir.

Kur'an Müslümanlığı kavramına karşı çıkanlara göre bu düşünce, günümüzde sünnet, hadis ve diğer kaynakları dışlayan bir anlayış olarak kabul edilmekte, bu nedenle bir sapıklık olarak görülmektedir. Kur'an'ı merkeze alan bu akım, Hz. Peygamberin görevinin yalnızca tebliğ etmekten ibaret olduğu, bir postacı konumuna indirilmesi olarak düşünülüp karşı çıkmaktadır. Mesela, Yusuf Kaplan'a göre Kur'an Müslümanlığı, İslam'ın Protestanlaştırılması¹⁶ meselesidir. Protestanlık, 16. Yüzyılda İncil'in esaslarına dönmek için yapılan, dinsel reform hareketine dayanır.¹⁷ Ona göre öze dönüş hareketi olan Protestanlık, İncil Hristiyanlığı diyerek, dini hurafelerden arındıracağız diyerek ortaya çıkmış, ancak bunun arkasına sığınılıp adeta yeni bir din kurulmuştur.¹⁸

Kimisine göre, İslam medeniyetini tasfiye hareketi olarak görülen bu anlayışta, sahabenin, mezhep imamlarının, alimlerin, uyguladıkları İslam'ın yanlış olduğu düşünülerek geleneğin yok sayıldığı, doğrusunun Kur'an'dan çıkarılmak istendiği ve Kur'an harici her şeyin reddedileceği şeklinde bir yaklaşım vardır.¹⁹

¹⁵ Mustafa İslamoğlu, **Paraleller Yorumu Din Gibi Sunuyor**, 05.06.2014, Yeni Şafak Gazetesi, Erişim: 19.01.19. <https://www.yenisafak.com/roportaj/paraleller-yorumu-din-gibi-sunuyor-655974>.

¹⁶ Yusuf Kaplan, Kur'an Müslümanlığı Bir Nevi İslam'ın Protestanlaştırılması Meselesidir, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 99-107, s.99.

¹⁷ Şinasi Gündüz, **Yaşayan Dünya Dinleri**, 2.Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007, s.121.

¹⁸ Kaplan, ss.105,106.

¹⁹ Recep Şentürk, Kur'an Müslümanlığı İslam Medeniyetini Tasfiye Hareketidir, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 67-76, s.67.

Hükümleri Kur'an'ın aslı metninden değil tercümesinden çıkarmaya çalışan akım ise Mealcilik olarak da isimlendirilir ve o da birtakım tartışmalara sebep olmaktadır.

Kimilerine göre, on dört yüzyıllık İslam geleneğinin tamamen yok sayıldığı İslam yorumu olan Kur'an Müslümanlığı²⁰, kimine göre ise, geçmişten günümüze, Kur'an'la, Kur'an'ı Kerim'e karşı koyan Müslümanlar topluluğu olarak bilinmektedirler.²¹

Mesela Habibe Işık'a göre Sünnet ve hadisin reddedilmesini temel alan bu anlayış, her şeyin Kur'an'da yer aldığını, Kur'an dışında başka kaynağa ihtiyaç olmadığını ileri sürmektedir. Böylelikle peygamberlik müessesini de tartışma konusu yaparak, Hz. Peygamber'in dindeki rolünü yok saymaktadırlar. Kur'an'ın literal okunuşu ile ele aldıkları bazı ayetlerle, zina, içki, miras gibi konulardaki görüşleri gelenek dışı kalmaktadır.²²

Bu anlayış, Hindistandaki Kur'aniyyun ekolünün, günümüzdeki uzantısı olarak tarihi bir derinliğe sahiptir.²³ İsimlendirme ve bununla anlatılmak istenen düşünce, sosyo-kültürel ve psikolojik sebepler sonucu ortaya çıkmıştır.

Ali Bakkal'a göre Kur'an Müslümanlığı, sünnetin Kur'an'dan ayrı kalmasını sağlayan bir İslam anlayışıdır. Bu, dinin bir kısmını İslam'dan uzak tutmakla aynıdır.²⁴ Tenkit edenlere göre bu söylem, Sünnet'e mesafeli yaklaşan bir zihniyettir.²⁵ Yeni bir İslam anlayışı oluşturmaya çalışan bu kesim, kendilerine herhangi bir isimlendirme yapmamış, muarızları onları "Kur'an Müslümanları" olarak tanımlamıştır.²⁶

²⁰ Habibe Işık, Kur'an Müslümanlığı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 5-7, s.6.

²¹ İhsan Şenocak, **Sünneti Reddeden Kur'an Müslümanlığı**, Hüküm Kitap Yayınları, İstanbul, 2017, s.127.

²² Işık, s.5.

²³ Işık, s.5.

²⁴ Ali Bakkal, Sünneti Kur'an'dan Uzak Tutan Yeni Bir İslam Anlayışı: Kur'an Müslümanlığı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 13-33, s.13.

²⁵ Mustafa Öztürk, **Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur'ancılık**, 3.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015, s.137.

²⁶ Bakkal, s.14.

1.2. KUR'AN MÜSLÜMANLIĞININ TARİHİ ARKA PLANI

Bu akım, Hint alt kıtasında Seyyid Ahmed Han ile başlayıp, Abdullah Çekralevi ile 1902'de Kur'an'cılar ismiyle kurumsallaştırılmıştır. Mısır'da Muhammed Tefvik Sıdkı ve Ahmed Subhi Mansur gibi şahıslarca, "İslam Kur'an'dan İbarettir" anlayışıyla, daha ileri bir noktaya taşınıp desteklenmiştir. Türkiye'de ise 1970'li yıllarda Mealcilik akımıyla Hüseyin Atay, Yaşar Nuri Öztürk, Edip Yüksel, Muhammed Nur Doğan gibi isimlerce, "Kur'an İslamı" gibi söylemlerle gündeme getirilmiş ve de neo-selefi/öze dönüş olarak dile getirilmiştir.²⁷

Bu akımın hangi şartlar altında ortaya çıktığı şöyle özetlenebilir: Kötü şartlar altında, sosyal, iktisadi ve siyasi sorunlarla uğraşan, kurtuluş arayışı içinde olan Müslüman toplumlara Batılılar, oryantalistler ve misyonerlerin girişimleriyle, psikolojik ve ideolojik müdahalede bulunmuşlardır. Misyonerler, İslam coğrafyasının cehalet içinde ve geri kalmışlığının sebebinin, Müslümanların din ve kültürleriyle ilgili olduğunu; İslam dininin akıl ve bilime uymadığını, toplumsal gelişmenin önünde bir engel teşkil ettiğini, bunun çözümünün de Müslümanların dinlerinden ve değerlerinden vazgeçmeleri olduğu tezini işlemişlerdir. Misyonerlerin bu düşünceleri, modern eğitimli bazı Müslüman gençler arasında kabul gördü ve İslam'ın iç yüzü sorgulanmaya başlandı.²⁸ Sorgulamaya hadis ve sünnetle başladılar.

Mehmet Görmez'e göre, Kur'an Müslümanlığı düşüncesinin ortaya çıkışında oryantalistlerin bu etkisi görmezden gelinemez. Fakat bunu yalnızca oryantalist çalışmalarla açıklamak yetersizdir. Tarihten gelen problemlerin çözilememesi, ilmi birikimin yetersizliği, siyasal ve kültürel yönden geri kalmışlık, çağdaş yaşamın empoze ettiği şeyler İslam düşünce dünyasındaki buhranın sebeplerindendir.²⁹ Bu nedenle Müslümanları çeşitli zihniyetlere bağlılıktan korumak, tek çatı altında birleştirmek, gereklidir.

Kur'an, hadis, fıkıh ve İslam tarihi hususunda açılan tartışma konularında, batılı misyonerler karşısında yenilgiye uğrayan müslüman ilim adamları, bu

²⁷ Öztürk, s.137.

²⁸ M. Suat Mertoğlu, Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefi Bir Talep mi, Modern Bir Yöneliş mi?, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri**, 2013, 145-161, s.146.

²⁹ Musa Carullah Bigiyef'in, **Kur'an-Sünnet İlişkisine Farklı Bir Yaklaşım Kitabı's-Sünne**, İsimli Eserine Mehmet Görmez'in Yazdığı Önsöz, s.III.

yenilgilerinin sebebinin din anlayışı olduğunu düşünmüşlerdir. Onlara göre bu din anlayışının asıl kaynağı (uydurma) hadislerdir.³⁰

Sahih hadislerle zayıf hadislerin karışması, hadislerdeki bazı mevzuların günümüz koşullarında anlaşılabilmesi ve hadislerin günümüze uyumu konusunda doğru yolun bulunması hususunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle de sünnetten uzak bir Kur'an anlayışı oluşmuştur.³¹

Enbiya Yıldırım'a göre hadislerin yol açtığı benzer durum, Kur'an ayetleri için de geçerlidir. Kur'an, farklı yorumlanmalara açık bir yapıdadır. Bu sebeple de çeşitli anlayışlar oluşmuştur.³² Cennet, cehennem, geçmişte yaşamış milletlerin anlatıldığı kıssalar, mucizeler gibi konuların farklı yorumlanmasıyla ihtilaflar oluşmuştur.³³

İslam ahlak ve inancının doğru bir biçimde yaşama geçirilmemesi, gerçek İslam'ın bilinmemesi, cemaat, tarikat ve benzeri yapılanmaların öğrettiklerinin dinin aslı zannedilmesi de Kur'an Müslümanlığı/mealcilik anlayışını ortaya çıkaran etkenlerdendir.

Cafer Kaysıcı'ya göre, aklını dininin önüne geçirenler tarafından din-peygamber bütünlüğü bozulmuştur. Sonuç olarak bu gibi akımlar ortaya çıkmıştır.³⁴ Kimi insanlar, ümmetin sıkıntılarının Kur'an'dan kopuk yaşamak nedeniyle oluştuğunu, bunların da ancak Kur'an'a yönelerek yok edilebileceği gibi masum bir düşünceyle bu akımı savunmaktadırlar.³⁵

1.2.1. Hz. Peygamber Döneminde Durum

Müslümanların dini, siyasi rehberi³⁶ olan Hz. Peygamber, sahabe ile her daim beraber olduğu için Müslümanlar, karşılaştıkları meseleleri O'na çekinmeden soruyorlardı. Hz. Muhammed de, yaşamında liderlik ettiği toplumun sorunlarını, vahiy ve içinde bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarına göre, kendi deneyimlerinden yola

³⁰ Abdülhamit Birişik, Kur'anıyyun, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 26.Cilt, s.428.

³¹ Bakkal, s.14.

³² Enbiya Yıldırım, **Kur'an Bize Yeter Söylemi**, 3.Baskı, Takdim Yayınları, Ankara, 2019, s.132.

³³ E.Yıldırım, s.146.

³⁴ Cafer Kaysıcı, Risale-i Nur'un Kur'an Müslümanlığına Bakışı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 35-54, s.35.

³⁵ Muhammed Emin Yıldırım, Kur'an Kaynak Sünnet İrmaktır, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 129-138, s.132.

³⁶ Rahman, s.93

çıkarak çözüyordu. O'nun döneminde Müslümanlar düşünüp akıl yürüterek iman ediyorlardı. İnanç alanında herhangi bir ihtilaf, çözülmemiş bir mesele yoktu. O'nun vefatından sonra fikri hareketler başlamıştır.³⁷

Kendini tüketecek şekilde çabalayan Hz. Peygamber ve rehberinin buyruklarına teslimiyet gösteren sahabe arasındaki bilgi aktarımı, özellikle Medine döneminde en uygun hale gelmiştir. Bu iletişim, evde, çarşıda yaşamın her alanında direk veya dolaylı yollardan sürmüştür.³⁸

Hz. Peygamber Yemen'e görevlendirdiği Muaz b. Cebel'e problemler karşısında nasıl hükmedeceğini sorduğunda, Muaz b. Cebel; "Allah'ın kitabıyla hükmederim" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "Allah'ın kitabında bulamayınca nasıl hükmedersin?" sorusunu yöneltince, Muaz'dan; "Rasulullah'ın sünnetiyle" cevabını almıştır. Son olarak Hz. Peygamber; "ya onda da bulmazsan nasıl hükmedersin?" diye sormuş ve Muaz; "O zaman da kendi re'yimle içtihad ederim" cevabını vermiş, Hz. Peygamber bundan son derece memnun olmuştur.³⁹

Muaz'a özel verilen bu görev bize, Hz. Peygamber'in olmadığı bir ortamda meselelerin çözümüne dair yöntemleri anlatmaktadır. Aynı şekilde Medine'ye gönderilen Mus'ab bin Umeyr, Abdullah bin Mesud, Musa el-Eşari, Ebubekir bin Kuhafe'nin aldıkları görevleri, farklı zaman ve şartlar altında benzer bir metodla yerine getirip, Kufe Basra gibi yerlerde başarılı olmuşlardır.⁴⁰ Bu ve benzeri örnekler, sahabenin de akla ve düşünceye önem veren, yenilikçi bir anlayışa sahip olduğunu gösterir.

Sahabe, Hz. Peygamber'in neyi ne hedefle gerçekleştirdiğini iyi biliyordu. Bu nedenle yaptığı veya söylediği şeyleri anlamakta güçlük çekmediler. O'nun arkadaşları, eşleri sünnet dışı öğeleri anlayabiliyordu. Ancak sonraları Sünnet'in rivayetle gelmesiyle problemler oluştu. Siyasi, itikadi uyuşmazlıklar, hadis uydurma ile sonuçlandı. İslam karşıtları da bu faaliyete katıldı.⁴¹

³⁷ Bekir Topaloğlu, **Kelam İlmi Giriş**, Damla Yayınevi, 4.Baskı, İstanbul, 1991, s.20.

³⁸ Mehmet Görmez, **Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu**, 6.Baskı, Otto Yayınları, Ankara, 2017, s.213.

³⁹ Tirmizi, **Sünen**, Haz. Abdullah Parlıyan, Konya Kitapçılık, Cilt:2, İstanbul, 2007, s.3.

⁴⁰ R. İhsan Eliaçık, **İslam'ın Yenilikçileri 1**, 7.Baskı, İnşa Yayınları, İstanbul, 2017, s.49.

⁴¹ M. Hayri Kırbasoğlu, **İslam Düşüncesinde Sünnet**, 15.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2018, s.117.

Hız. Peygamber'in ölümünden sonra meydana gelen çeşitli olaylar üzerine, kişilerin vardıkları yargı zaman içinde insanların gruplaşmasına sebep olmuştur.⁴² İslam dininin inanç ve uygulama alanındaki bu fikir grupları mezhep/fırka adıyla anılmaktadır.

Fırka, genellikle siyasi ya da itikadi amaçla, bir kişi veya o kişinin düşünceleri etrafında bir araya gelen kimselerin oluşturduğu, çeşitli İslami anlayış biçimleri olan topluluklardır. Mezhepler, Kur'an ve Sünnet'in farklı anlayış ve yorumlanma şekliyle ortaya çıkmıştır.⁴³ Mezhepler din değil, dinin anlaşılma biçimleridir. Kur'an ayetlerinde mezhep ve fırkalardan bahsedilmemektedir. İslam düşüncesinde yeni anlayışlar, engin fikirler ve kazançlı gelişmeler bu dönemde olmuştur.⁴⁴

İslam tarihinde oluşan mezhepleri, akıl-nakil çizgisinden birinde değerlendirmek muhtemeldir. Akılcılık, taklitçilik, rivayetçilik gibi kavramlar yerini günümüzde geleneksellik, modernlik gibi kelimelere bırakmıştır.

1.2.2. Kufe Ekolü/Re'y Okulu

Hız. Ömer'in kararıyla planı yapılarak kurulan Kufe şehri kısa sürede hızla gelişerek, ilim ve kültür merkezi haline gelmiştir. Bu şehre, Abdullah bin Mesud'un tayin edilmesiyle de rey ekolünün temeli atılmıştır. İslam düşünce tarihinde, Hız. Ömer'in içtihadları izinde olan Kufe ekolü ilk yenilikçi akımlardandır.

Düşünce tarihinin ilerleyişini değiştirecek yenilikçi zihin yapısı da bu dönemde oluşmaya başlar.⁴⁵ Yine İslam düşüncesini yıllarca etkileyecek zihniyetin sistemleşmesi de bu dönemde olmuştur. Hız. Peygamber'in vefatıyla ortaya çıkan dini mevzulardaki tartışmalar, Müslüman'ları çeşitli eğilimlere yöneltmiştir.

Kur'an ve sünnetin açıklanması, hayata geçirilmesi için yapılan çalışmalar sonrasında özellikle Kufe-Basra çevresinde oluşan bakış açılarından biri tevilciliktir. Tevil nassların anlaşılması için gerekli bir metottur. Burada nakil merkezdedir. Bu bakış açısına sahip olanlar, nakil karşısında akıllı bir seçenek olarak görmezler. Akıl-

⁴² Fığlalı, s.15.

⁴³ Fığlalı, s.16.

⁴⁴ Fığlalı, s.20

⁴⁵ Eliaçık, s.118.

nakil uyumsuzluğunda, naklin akla elverişli açıklamasını dikkate alırlar. Ayetlerdeki kolay anlaşılır hususlarda kıyası tercih ederler. Tevilcilik anlayışını Fıkıh alanında rey ehli, inanç alanında da Mutezile temsil etmiştir.⁴⁶

Kufe ekolü, o dönemde karşılaşılan sorunlarda, zamanın şartlarını göz önüne alıp, akılla içtihat ederek, Kur'an ayetlerinin ve Hz. Peygamber'in maksadına uygun hükümler vermiştir. Ancak bu şekilde hüküm vermede çekimser kalanlar da olmuştur.⁴⁷ Ehl-i Re'y, bazılarınca sünnet karşıtı olarak da görülmüştür.

Ömer bin Hattab, Abdullah ibn Mesud, Aişe binti Ebubekir, Ali bin Ebu Talib Kufe ekolünün öncüleri sayılmaktadır. Alkame bin Kays, Mesruk bin el-Ecda, Kadı Şureyh, İbrahim en-Nehai, Hammad bin Ebu Süleyman ve Ebu Hanife önemli temsilcilerindendir. Hz. Ömer'in bazı yaklaşımları bu ekolce mesned kabul edilmiştir.

Hz. Peygamber'i öldürmek için gelip Müslüman olan, Hz. Peygamber'in davasının yakın tanıklarından olan, vefat edene kadar Peygamber'in yanında yer alan Hz. Ömer, onun düşüncesini çok iyi anlamış bir müceddiddir. Sert mizacı, güçlü zekasıyla ömrünü, Kur'an ve hadislerin maksat, hedef ve ilkelerini gerçekleştirme doğrultusunda geçirmiştir. Kur'an'ın ve hadislerin anlaşılmasındaki katkısı görmezden gelinemez.⁴⁸

Dünyadaki gelişmeleri izleyen, yeni kararlar almaktan çekinmeyen Hz. Ömer'in zamanında Müslüman olan halklar hala değişmemiştir.⁴⁹ Hz. Ömer'in içtihadlarının baş danışmanı Hz. Ali olmuştur. Hz. Peygamber'in eşlerinin de görüşlerinin alındığı sorunlar olmuştur. Hz. Aişe de fikirlerine başvurulmuş sahabelerdendir.⁵⁰

İslam tarihinde radikal içtihadlarıyla bilinen Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra, zamanın ihtiyacına binaen, İslam için faydalı olacağını öngördüğü ayetlerin kitap haline getirilmesini teklif etmiştir. Bu ilk yenilikçi düşüncelerindendir.⁵¹ Bu düşüncesi yüzünden dine aklını karıştırmakla suçlanmış ve

⁴⁶ Hüseyin Hansu, **Mutezile ve Hadis**, 2.Baskı, Otto Yayınları, Ankara, 2012, Önsöz s.9.

⁴⁷ Eliaçık, s.118.

⁴⁸ Ahmet Keleş, **Hadislerin Kur'an'a Arzı**, 5.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2019, s.31.

⁴⁹ Eliaçık, s.39.

⁵⁰ Eliaçık, ss.45,46.

⁵¹ Eliaçık, s.118.

“Hz. Muhammed’in bunu gerekli görmeyip yapmamış olması” gerekçesiyle teklifi hemen reddedilmiştir.⁵²

Hz. Ömer, dini koruma görevini üstlenerek, Kur’an’ı Kerim’in yanlış yorumlanmasına engel olmuştur.⁵³ Kur’an’a uydurma rivayetlerin karışmaması hususunda çok hassas davranmış, doğruluğundan emin olmadığını aktarmadığı için, fazla değil, yetmiş kadar hadis rivayet etmiştir.⁵⁴ Kur’an ve sünnetin/hadisın birbirine karışmamasına, dine kaynaklık etmeleri bakımından farklılıkları olduğuna önem vermiş, bu yönde hadis yazımının yasaklanması ve rivayetlerin azaltılması gibi önlemler almıştır.⁵⁵

Yaşar Nuri Öztürk’e göre, sürekli hadis toplayıp rivayet edenlere katı bir tavır koyan Hz. Ömer, onları Allah’ın kitabına ortaklıkla suçlamış ve sayfaları yaktırmıştır. Kur’an dışında hiçbir şeyin dini hükümlerin kaynağı olmaması için çaba sarfetmiştir.⁵⁶

10 yıllık halifeliği döneminde gerçekleştirdiği, Müellefe-i Kulub’a zaman bunu gerektiriyor diyerek ganimetten pay verme uygulamasını kaldırması, hırsızlık yapan kişi yerine, onun bu suçu işlemesine sebep olan köle sahibini cezalandırması, Kur’an’ı Kerim’de izin verilen⁵⁷ Ehl-i kitap kadınlarla evlenilmesine izin vermemesi Hz. Ömer’in yenilikçi anlayışının örneklerindendir.⁵⁸ Kültür gelişip değiştikçe ortaya çıkan meseleleri, düşünme, araştırma ve soruşturmaları sonucu içtihad ile çözmüştür.⁵⁹

Kutsal yerlere hürmet çoğu zaman putperestliğe dönüştüğü için Hz. Ömer de bu konuda halkını çok kez uyarmıştır. Örneğin, Müslümanların Hz. Peygamber’e biat ettiği ağacı, halk kutsal sayıp ziyaret etmeye başlayınca kestirmiştir.⁶⁰

Hz. Ömer’in pek çok farklı icraatları vardır. Bir kişinin rivayet ettiği hadis ile herhangi bir ayetin hükmünün kişiye özel değiştirilmesine izin vermemiştir. Hz.

⁵² Eliaçık, s.119.

⁵³ Sema Tombul, Bir Devlet Politikası Olarak Hz. Ömer’in Hadis Rivayetleriyle İlgili Tutumu, **Cumhuriyet Üniversitesi Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu**, Sivas, 2018, Cilt:III, 435-454, s.436.

⁵⁴ Eliaçık, s.46.

⁵⁵ Tombul, s.436.

⁵⁶ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur’an’daki İslam**, 49.Baskı, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 2018, s.100.

⁵⁷ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 5/5.

⁵⁸ Yılmaz, s.12.

⁵⁹ Eliaçık, s.46.

⁶⁰ Eliaçık, s.44.

Muhammed vefat ettiği için ailesinin ganimetlerden pay alma hakkının kalmadığını bildirmiştir.⁶¹

Adaletiyle efsaneleşen Hz. Ömer, bir görüşe göre yaptığı icraatlarla Kureyş'in çıkarlarına zarar verdiği, emellerine engel olduğu için Kureyş tarafından usandırıcı bulunuyordu. Bir köle anlaşmazlığı nedeniyle 643 senesinde hançerlenerek öldürülmüştür.⁶²

Kur'an'ın bahsettiği adaletli bir toplum düzeni için en çok çalışan Hz. Ömer olmuştur. Din, dil, ırk ayrımı yapmadan eşit ve dengeli bir şekilde, devlet mantığı ve devrim mantığını kullanarak yöneticilik yapmıştır.⁶³

Hz. Ömer yenilikçiliği nedeniyle, sünnetten sapmak, ilkelerden ödün vermekle suçlanmıştır. Bu ithamlar, yüzyıllarca sürüp gitmiştir. Fakat bu yenilikçilik, İslam'ın karşısına çıkan yeni ve farklı koşullarda nasıl gelişebileceğinin kanıtıdır. Hz. Ömer'in içtihadları İslam'ı ilerletmiştir.⁶⁴ Hz. Ömer'in yenilikçi anlayışından yola çıkarak, değişip gelişen zaman ve farklı kültürler karşısında ortaya çıkan meselelere çözüm üretebilmeliyiz.

Kufe denilince esas akla gelen isim Ebu Hanife'dir. Onun oluşturulmasında ciddi emeği olan Kufe Okulu kendisinden sonra ekol olarak anılmıştır.⁶⁵

Aslen İran'lı olan Numan bin Sabit, 699 yılında Kufe'de dünyaya gelmiş, Burada yaşamına devam ederek küçük yaşta hafız olmuştur. Meslek olarak babasından gördüğü ipek tüccarlığı ile uğraşırken ilim meclislerine de devam etmiştir.⁶⁶

Ebu Hanife Sahabe döneminin sonlarında, kendinden önceki ilim ehlinden teslim aldığı yenilikçi anlayışı, sistemleştirerek devam ettirmiştir. Kelamdan çok, fıkıhın yenilikçisidir.⁶⁷ O'nun fıkıh anlayışı, Abbasiler, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı'larda devletin mezhebi olarak kabul edilmiştir.⁶⁸

Yenilikçi bir felsefe anlayışı olduğu için devrinde yaşayanlar tarafından, aklına göre hüküm vermek, nassları dikkate almayıp, hadisleri kabul etmemek gibi

⁶¹ Eliaçık, s.45.

⁶² Eliaçık, ss.50,51.

⁶³ Eliaçık, ss.54,55.

⁶⁴ Eliaçık, s.56.

⁶⁵ Eliaçık, s.130.

⁶⁶ M. Esat Kılıçer, Büyük İslam Fakihi İmam-ı A'zam Ebu Hanife, **Diyanet İlmi Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi**, 1968, Cilt:VII, Sayı:74, (148-150), s.148.

⁶⁷ Eliaçık, s.134.

⁶⁸ Eliaçık, s.147.

çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.⁶⁹ O, yaratıcı zekası sayesinde, İslam'ın ortaya çıkıldığı toplumdan çok farklı düşünce ve koşullarda yaşanabileceğini göstermiştir.⁷⁰

İslam düşüncesinin tarih içerisinde ilerlemesine ciddi katkıları bulunan Ebu Hanife'nin, yenilikçi bir duruşu olduğu çokça tartışmalara yol açan şu iki görüşünden anlaşılabilir:

1) Kur'an'ı Kerim aslına uygun olarak Arapça dışındaki dillere de çevrilebilir. Namazda sureler Farsça okunabilir.

2) Tevrat ve İncil'den bozulmamış kısımlar namazda okunabilir. Onlar Yüce Allah'ın sözüdür.⁷¹

O ve arkadaşları, sünneti, Kur'an'a göre anlayıp kavramayı prensip haline getirmiştir.⁷² Hadislerin lafzına takılıp kalmamış, hadisleri anlamaya çalışırken akıl ve düşünceye müracaat etmişlerdir.⁷³

Aklı kullanarak ulaşılan kıyas, istihsan gibi içtihat usulleriyle hareket etmesi çokça tepki almasının sebeplerindendir. Halbuki Müslümanların nassları anlaması da akılla mümkündür. Maalesef İslami düşüncede aklı kullanmak, keyfince hükmetmek olarak algılanmıştır.

1.2.3. Mutezile

Günümüzde Mutezile deyince, zihinlerde akılcılık canlanmaktadır. O günün şartlarında ciddi eleştiriler alan bu fırka ile çalışmamızda konu edindiğimiz günümüz Kur'an Müslümanlığı arasında benzerlik kurulur. Sünnet ve hadise mesafeli yaklaşım, akla uymayan hadislerin Hz. Peygamber'e iftira olduğunun düşünülmesi, ayetlerin tevili gibi konuların geçmiş dönemde olduğu gibi şimdi de incelenmesi bu fırka ile "Kur'an Müslümanlığı" arasında bir benzeşme olduğunu düşündürmektedir.

Mutezile, hicri ikinci yüzyılda Basra'da oluşmuştur. Kurucusu Vasıl ibn Ata'dır. Akılcı, özgürlükçü, eleştirel ve sorgulayıcı din söylemini benimseyip

⁶⁹ Eliaçık, s.130.

⁷⁰ Garaudy, s.99.

⁷¹ Eliaçık, s.133.

⁷² Görmez, s.85.

⁷³ Görmez, s.86.

geliştiren, İslam düşüncesinde kalıcı etkileri olan ilk rasyonalist mezheptir.⁷⁴ Bu fırka, dinin akılla anlaşılabilmesine inanmaktadır. Dini meseleleri akla göre çözümlenmiştir. İtikadi konuların ispatında akli önceleyen yöntemler geliştirmiştir. Kur'an'a aykırı olan hadisleri reddetmekten, Kur'an ayetlerini tevil etmekten kaçınmamıştır.⁷⁵ Abbasi halifelerinin yardımıyla entelektüel bir akım halini almıştır.⁷⁶ Devletin resmi mezhebi gibi değer verilmiştir.

Aklın olanaklarını verimli şekilde kullanarak Kur'an ayetlerini yorumlayan Mutezile'nin, İslam düşünce tarihine önemli katkıları olmuştur.⁷⁷ Ehl-i Hadisi eleştirmeleri, hadislere mesafeli durmaları Mutezile'nin hadisleri yok saydıklarını göstermez. Mensuplarının yapıtlarında hadislerin kavranabilmesi için açıklamalar, hadise karşı çıkanlarla nasıl baş edileceğine dair görüşler vardır. Fakat onların bu çabaları oldukça zayıf kalmıştır.⁷⁸ Mutezile, yabancı din ve ideolojilerle de ilişki içerisinde olmuştur. Bunlarla en çok mücadele eden Vasil b. Ata'dır.⁷⁹

Mutezile'nin ağırlıklı çalışma sahası Kelam'dır.⁸⁰ Mutezili alimlerin diyalektik yönlerinin güçlü olması, yabancı din ve ideolojilerle olan mücadeleleri, tevhid ve adalet ilkeleri üzerinde durmaları ve benzeri sebeplerin, kelam ilminin oluşumuna ve yükselmesine önemli katkısı olmuştur.⁸¹

İslam inancını, farklı kültürlerin taarruzundan koruyan Mutezile'nin onurlu bir mazisi vardır.⁸² Mutezili alimler, zühd ve takva ehli olarak bilinirler.⁸³ Dini anlama ve açıklamada kendilerine özel yöntemleri vardır. Bu nedenle Kur'an ve sünnet dışına çıktıklarını öne sürmek yanlıştır.⁸⁴ Geçmiş yıllarda bid'atçilikle itham edilen Mutezile'ye, hala sakıncalı bir fırka olarak bakılmaktadır.

Mutezile'nin, ayetleri, muhkem ve müteşabih olarak sınıflandırıp, müteşabih ayetleri, muhkem ayetlerden yola çıkarak açıklaması ve mezhebin temel ilkeleriyle

⁷⁴ Osman Aydın, Mu'tezile Ekolü: Teşekkülü, İlkeleri ve İslamDüşüncesine Katkıları, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2003, Cilt:III, Sayı:3, Mu'tezile Özel Sayısı, (27-54), s.27

⁷⁵ Keleş, s.56.

⁷⁶ Hansu, s.64.

⁷⁷ Öztürk, s.83.

⁷⁸ Öztürk, s.152.

⁷⁹ Aydın, s.33

⁸⁰ Öztürk, s.152.

⁸¹ Aydın, s.53.

⁸² Hansu, s.13.

⁸³ Hansu, s.98.

⁸⁴ Hansu, s.101.

uyuşmayan Kur'an ayetlerini, tevil yoluna gitmesi tenkit edilmesine sebep olmuştur. Onlar, tevil konusunda aşırı gitmekle suçlanmıştır.⁸⁵

Mutezile'nin sünnet ve hadisleri yok saymadığı, bu meyanda Sünni mezheplerden farklı olmadığı yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur.⁸⁶ Sünneti şer'i delil olarak alan Mutezile'ye göre hadisler, Kur'an sünnet ve akla aykırı, onlarla çelişkili olmamalıdır.

Kur'an merkezli düşünceleri, farklı kültürlerin Kur'an'a saldırıları karşısında bu kelamın mucize olduğunu gösterme çabaları, dini hükümlerin kaynağını Kur'an'dan ibaret görüyorlar anlamına gelmez. Ancak onlar yine de Ehl-i Hadis tarafından Zenadika, din düşmanı olarak adlandırılmışlardır.⁸⁷

1.2.4. Ehl-i Hadis

Mutezile ile Kur'an Müslümanlığı arasında belli bir benzerlikten bahsedilebileceği gibi bu akım karşısında yer alan düşüncenin kökenlerini de Ehl-i Hadis'in tutumuna kadar götürebilmek mümkün olabilir. Kur'an ve sünnetin açıklanması, hayata geçirilmesi için yapılan çalışmalar sonrasında oluşan bakış açılarından biri de lafızcılıktır. Bu bakış açısı, ayetlerin lafzi anlamı dışına çıkmayan, kolay anlaşılır ayetlerdeki hususlarda herhangi bir düşünce üretmeyen, akıl-nakil uyumsuzluğunda nakli tercih eden, yalnızca karmaşık olmayan nakil izahlarında akla başvuran zihniyettir. Bu anlayışın temsilcisi Ehl-i Hadis olmuştur.⁸⁸

İslam düşünce tarihinde, nassların özellikle de hadislerin zahiri anlamını esas alan, sünneti merkeze alarak, sahabe ve tabiunun Müslümanlık anlayışını kabul eden, mecbur olmadıkça re'y ve akli çıkarımlara başvurmeyen, gelenekçiliği ön planda tutan kişiler, Ehl-i Hadis olarak isimlendirilmektedirler.

Hadis taraftarları da denilen bu grup, başlarda hadis rivayeti ile meşgulken, sonraları iman, amel hususunda hadisleri dikkate alarak yöntemler de geliştirmiştir.⁸⁹ İslam dünyasında bağımsız bir mezhep değillerdir fakat içlerinden üç mezhep

⁸⁵ Hansu, s.82.

⁸⁶ Hansu, s.315.

⁸⁷ Öztürk, ss.155,156.

⁸⁸ Hansu, s.9.

⁸⁹ Mustafa Öz, **Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü**, 3.Baskı, Ensar Yayınları, İstanbul, 2014, s.135.

çıkıştır. Şafiiler, Hanbeliler, Zahiriler bu ekolden sayılır.⁹⁰ İmam Şafii, delil sıralamasında sahih hadis ve Kur'an arasında ayrım gözetmemektedir. Onun için Kur'an ve sünnet aynı şeylerdir. Sünnet ve Hadis'in Kur'an'a arz olunmasını kabul etmemiştir.⁹¹ Ahmed İbn Hanbel de Ehl-i Hadis anlayışında bir mezhep imamıdır. Ona göre sünnetin içeriği geniştir. Hz. Peygamber ve sahabeden gelmiş bulunan şeyler sünnettir. Kendi yaşadığı yüzyılda ortaya çıkan şeyler bid'attir. Re'y ve kıyasa da karşı durmuştur.⁹²

Ehl-i Hadis mensupları, akli ilimlerden çok nakille ilgilenirler. Re'ycilere karşı olup, en zayıf hadisi bile akla tercih ederler. Re'y, kıyas ve ictihaddan uzak dururlar. Re'y ve kıyası ortadan kaldırmak için uğraşırlar.⁹³ Prensipleri Kur'an'ı sünnete göre anlamaktır.⁹⁴

Onlara göre, Kur'an ile Hadis kaynağı ve kıymeti yönünden aynıdır. Sünnet, Kur'an'ın manasını kesinleştirir. Hadis ve Sünnet birbirinden farklı şeyler değildir. Hz. Peygamber'in söz ve tavırları dışında, çeşitli nitelikleri hatta Peygamber olmadan önceki davranışları da sünnettir.⁹⁵

Ehl-i Hadis'e göre ilim eşittir hadistir. Sünneti idrak ederken şekilci davranmışlar, hadislerin lafız ve zahiri ile hükmetmişlerdir.⁹⁶ Hadis ve sünnet hakkındaki görüşleri diğer mezheplerden çok farklıdır. Mesela onlara göre hadisler, hastalara ve cenazelere okunup, üflenecek kadar kutsaldır.⁹⁷ Özellikle akla tavır alan Ehl-i Hadis, Kur'an'la birlikte hadis kitaplarını da iman edilecek kitaplar olarak kabul etmektedir. Bu durum da ifrat ve tefrit ortaya çıkmıştır.

1.2.5. Modern Dönem

Modern dönemde çeşitli İslami düşünceler vardır. Bunlar, farklı İslam tasavvurlarıdır. Az bir zaman öncesi ve bugünü ilgilendiren her fikir modernidir.

⁹⁰ Görmez, s.94.

⁹¹ Muhammed b. İdris eş-Şafii, **Er-Risale**, 6.Baskı, Çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018, s.63

⁹² Görmez, ss.98,99.

⁹³ Görmez, s.95.

⁹⁴ Görmez, s.85.

⁹⁵ Görmez, s.95.

⁹⁶ Görmez, s.95.

⁹⁷ Görmez, s.125.

Zaman ilerledikçe bu fikirler geleneksel bir hale gelir. Geçmişteki düşünceler de kendi dönemlerinde modern olup, zaman içinde gelenekselleşmişlerdir.⁹⁸

Kur'an Müslümanlığı düşüncesinin tarihi arka planının başında değindiğimiz; Müslümanların Batı karşısındaki tutumu, siyasi, sosyal durumları ve geleceği ile alakalı meseleler, ilim adamları tarafından öne çıkarılarak, bu konularda neler yapılabileceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu minvalde; İslami ilimlerin içeriği, bu ilimlerin yol ve yöntemlerinin problemlerin çözümünde yetersiz kaldığı, bu nedenle yenilenmeleri gerektiğine karar verilerek, çalışmalara başlanmıştır.⁹⁹

1.2.5.1. Yenilik Hareketleri (Tecdid/İslah)

Yeryüzündeki toplumların, karşılaştıkları farklı durumlarda nasıl hareket edeceklerini belirleyeceklerine dair meseleler olmuştur. İnsanlık tarihi kesintisiz bir değişim süreci içindedir. İslam kültürüne de ait bir yönü olan yenilenme problemi tüm insanlığı ilgilendirmektedir.¹⁰⁰ Yenilik arayışı doğal bir davranıştır.¹⁰¹ Akli tefekkür ile ortaya çıkar.

Tarih boyunca insanlık, tarım, sanayi, bilgi gibi farklı toplumsal süreçlerden geçmiştir. Değişim sadece maddi yönde değil manevi yönde de gerçekleşmiştir. Birçok faktör nedeniyle iyi ve kötü değişimler yaşanmıştır.¹⁰²

Yaşadığı toplumun değişimini sağlayarak tarihe mal olmuş kişilerden birisi de Hz. Muhammed'dir. Kur'an'ı Kerim, öncelikle belirli bir yapıdaki topluma hitap etmiştir. Hz. Peygamber, uç nokta olan yüksek hedeflerle değil de hukuki ve ahlaki yaklaşımlarla bu toplumun değişimini gerçekleştirmeye çalışmıştır.¹⁰³

Hz. Muhammed, hukukçu, tarımcı ya da doktor değildi.¹⁰⁴ Dini, siyasi ıslahatçı idi. Islahat hareketlerinin çoğunda sahabelerine danışmıştır. Hz. Peygamber'in etrafındaki insanlarla istişare etmesi, bir Kur'an ayetinde şöyle bildirilmektedir: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın.

⁹⁸ Öztürk, s.13.

⁹⁹ M. Sait Özervarlı, **Kelamda Yenilik Arayışları XIX. Yüzyıl Sonu- XX. Yüzyıl Başı**, İsam Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2009, s.83.

¹⁰⁰ Yılmaz, s.5.

¹⁰¹ Eliaçık, s.27.

¹⁰² Öztürk, s.86.

¹⁰³ Rahman, s.317.

¹⁰⁴ Görmez, s.260.

Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et. Şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever.”¹⁰⁵

Tecdid, ihya gibi kavramlarla açıklanan dini sosyal durum, İslam tarihinin de ciddi meselelerindendir. Tecdid, dini düşüncüyü en baştaki saf haline götürmek, onu değişen hayata uygun bir şekilde sürekli yenilemektir.¹⁰⁶ Her yeni çağ ile birlikte işlevini kaybeden hükümler sonucu tecdid kaçınılmaz bir durumdur. Hz. Peygamber'den sonra dine girmiş ve onun özüne uymayan bidat denilen, dini nitelikli düşünce ve eylemlerin temizlenmesi de yenilenme ile yapılır.

Dine giren bu uydurmalar, Kur'an ışığında düzeltilir. Örneğin Caner Taslaman'a göre recim meselesi, Kur'an'daki açık hükümlerle çelişmektedir. Kur'an zinanın cezasını belirlemiştir. Zina eden kişiyi taşıyarak öldürme cezası, Kur'an'a aykırıdır. Burada yapılacak olan tecdid, uydurma olanın yani Kur'an'da olmayan bu hükümlerin dinselleştirilmesinden İslam'ı kurtarmaktır. İslam'ın ilk dönemlerinde de recim yoktur diyerek, buna karşı çıkanlara olmuştur.¹⁰⁷

İslam düşünce tarihinde yenilikçiler, tarihte geriye dönüşün ve geçmişle yaşamanın mümkün olmadığını anlayıp, yeni bir şeyler oluşturma mantığıyla hareket etmişlerdir.¹⁰⁸ Kur'an'dan ilham alarak içtihad yapmışlardır.¹⁰⁹ Bu faaliyetleri gerçekleştirmek için gayret sarf eden kişilerin amacı, taklit ve bağınazlığı kaldırıp, tutuculuktan uzak, akli ve özgür düşüncüyü güçlü kılmaktır.¹¹⁰ Bunun için de ana kaynaklar Kur'an ve Sünnete yani öze dönüp bunları açıklayarak, Müslüman alemini geliştirecek yöntem ve bilimleri uygulamak gerekir. Böylelikle geri kalmışlıktan kurtulunur.

Müslümanlar değişen zaman, mekan ve değerler karşısında İslam'ı dinamik bir şekilde devam ettirmek için çaba göstermişlerdir.¹¹¹ İlk fetihlerle birlikte coğrafya

¹⁰⁵ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 3/159.

¹⁰⁶ Yılmaz, s.5.

¹⁰⁷ Caner Taslaman, **Vahyin Bilinçli Suskunlukları/ Kur'an'ın bir konuda hüküm vermemesi de Bir Hüküm Çeşididir**, 22.03.2018, Erişim:25.06.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=-JvuhAroTMWU>.

¹⁰⁸ Eliaçık, s.119.

¹⁰⁹ Eliaçık, s.29.

¹¹⁰ Yılmaz, s.13.

¹¹¹ Eliaçık, s.41.

olarak genişlerken, farklı çevre ve yeni dünyalara uyum sağlamak zorunda kalmışlar, bunu yaparken de çok sıkıntı yaşamamışlardır.¹¹²

Yeniliklerden korkan, ilerlemeleri için doğal süreci yaşayamayan, kültürel mirasını bilmeyen, köklerinden uzaklaşmış bir anlayış da vardır. Müslümanlar, yeniliğin İslam düşmanlarının işini kolaylaştıracağı endişesiyle, bundan çekinip geleneğin sürekliliğine sığınmışlardır.¹¹³ İslam alemi, geleneğin ve yeniliğin güzellikleriyle insanlığı aydınlatacak kişiler hazırlamaya gayret etmelidir.

İslam'ın ilk dönemlerinde toplumsal ilişkileri düzenleyen ana kaynak Kur'an hükümlerinin, çeşitli şart ve durumlarda örfe göre yorumlandığı, değiştiği görülmektedir.¹¹⁴ İslam tarihinde yazılan tefsirler bunun göstergesidir. Aynı şekilde sünnet ve hadis de çeşitli yorumlardan geçirilmiştir.¹¹⁵

İnanç esaslarında, ibadetler, helaller ve haramlar hususunda yenilik faaliyeti söz konusu değildir.¹¹⁶ Dinin tamamlanmış olması, iman esasları ve temel prensiplerinin olduğu anlamına gelir. Bu hususlarda değişiklik, dinin özüne uygun bir durum değildir.

Yenilik, İslam aleminde ıslah, ihya ve benzeri sözcüklerle anlatılır. Dini alanda taklitçilikten uzak durup farklı görüşlere açık olma, bid'at ve hurafeleri etkisiz hale getirme, dinin asli kaynaklarına dönerek Müslümanları saf bir İslam anlayışına yöneltme gibi çeşitli yenilenme hareketleri mevcuttur.¹¹⁷

Bu ıslah faaliyetleri, İslam dünyasındaki muhafazakar, değişime direnen, kişilerce aykırı görülüp eleştirilmiştir. Dinin ilahi kaynaklı olması yenilik isteklerinin uygun bulunmamasında etkindir.¹¹⁸ Bazen her çeşit ıslah teklifine, dinin aslını değiştirme ve onu yıkma olarak bakılıp karşı çıkmıştır.

İslam dünyasının Batı karşısındaki mağlubiyeti sonucu, XIX. yüzyılda yenilik hareketleri hızla yaygınlaşmıştır.¹¹⁹ Osmanlı topraklarında, yenilik/ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan İslamcılık fikri içerisinde yer alan ilim adamlarından biri Mehmet Akif Ersoy'dur. Onun fikirlerinin belli bir biçim kazanmasında Muhammed

¹¹² Yılmaz, s.5.

¹¹³ Eliaçık, s.31.

¹¹⁴ Yılmaz, s.10.

¹¹⁵ Kırbaoğlu, s.35.

¹¹⁶ Yılmaz, s.9.

¹¹⁷ Öztürk, s.82.

¹¹⁸ Öztürk, s.91.

¹¹⁹ Öztürk, s.83.

Abduh'un katkısı vardır.¹²⁰ Akif'e göre, geri kalmışlığın sebepleri; Tembellik, cehalet, Kur'an'dan uzaklaşma gibi şeylerdir.¹²¹ Bunun çözümü ise, İslamda maddi kalkınmayı ön plana çıkarmak, dinin özüyle uyuşmayan gelenekleri ıslah ederek, dinin aslına yani Kur'an'a dönmek, içtihad fikrine işlerlik kazandırmaktır.¹²²

İslamcılıkla yakın anlamda kullanılan ıslah/ihya fikrinden yola çıkan Mehmet Akif, dine girmiş bid'at ve hurafeler sonucu gerçek İslam'dan uzaklaşıldığını, Kur'an'ın ihmal edilmesi sonucu, Kur'an'la insanlar arasında mesafe oluştuğunu düşünerek, çıkış yolunun da Kur'an'da olduğunu "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı/ Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı"¹²³ dizeleriyle ifade etmektedir.

1.2.5.2. Selefilik/Neo Selefilik

Selefiye, ilk Müslüman önderler, geçmişte yaşamış alimler ve mütedeyyin kişilerin izledikleri yol anlamına gelmektedir.¹²⁴ Selefilik, tevhid ilkesi çerçevesinde taklidi reddetme, dini yabancı unsurlardan temizleme ve ilk İslam toplumunun 'saf'lığına dönme anlayışıdır.¹²⁵ Selefi anlayışın hedefi, İslam'ı öncekilerin anlayıp yaşadığı biçimde anlamak ve yaşamaktır.¹²⁶

Selefilik, aklın kullanımını önceleyen yeni yönelişler karşısında, Kitap ve sünnete dönmek, sahabe ve tabiinin yolundan gitmek, atalar tarafından bilinene tabi olmaktır.¹²⁷ Bu tutum, Kur'an'ı Kerim'de yaklaşık kırk beş ayette bahsedilip eleştirilmektedir. "Onlara, Allah'ın indirdiğine (Kur'an'a) ve Peygamber'e gelin denildiğinde onlar, babalarımızı üzerinde bulduğumuz din bize yeter derler. Peki ya babaları bir şey bilmiyor ve doğru yolu bulamamış olsalar da mı?"¹²⁸

¹²⁰ Öztürk, s.202.

¹²¹ Satılmış Öz, Mehmet Akif Ersoy'da Geri Kalmışlık ve Kalkınma Problemi (Safahat Örneği), **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013, Cilt:XVIII, Sayı:30, 140-161, s.145.

¹²² Öztürk, s.84.

¹²³ Mehmed Akif Ersoy, **Safahat**, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İnkılap Yayınları, 9.Baskı, İstanbul, 1974, s.418.

¹²⁴ Süleyman Uludağ, **İslam Düşüncesinin Yapısı**, 12.Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2018, s.29.

¹²⁵ Mehmet Zeki İşcan, Selefililiğin İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2009, Cilt:IX, Sayı:3, 9-20, s.10.

¹²⁶ Mehmet Ali Büyükkara, 11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye, **Dini Araştırmalar**, Cilt:VII, Sayı:20, 2004, 205-234, s.206.

¹²⁷ Ahmed İbni Teymiye, **Mecmuu Feteve**, Daru Alem'il-Kütüb, Riyad, 1991, XII, 349-350, XVI, 471-476'dan aktaran, Mehmet Zeki İşcan, Selefililiğin İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2009, Cilt:IX, Sayı:3, 9-20, s.11.

¹²⁸ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 5/104.

Mustafa Öztürk'e göre alimler, İslam aleminin Batı'ya yenik düşmesinin nedeninin, zaman içinde dinin esas kimliğini yitirmesi ve kutsal kitabın doğru olmayan bir biçimde açıklanması olduğuna hükmetmişlerdir. Birinci yüzyıl sonrası dine pek çok hurafe ve bidatler girmiş, taklitçilik yayılmış, kişilere ait fikirler dini metinlerin önüne geçmiş, tarikatlar insanları tepkisiz, üşengeç hale getirmiştir. Bu hallerden kurtulmak için, nasslara, sünnete ve önde gelen kişilerin ilkelerine tutunmak, din anlayışını yenilemek gereklidir. Neo-Selefilik'in savunduğu düşünce esas budur ve Vehhabilik akımı ile ilişkilendirilir.¹²⁹

Vehhabilik bugün, Selefi olmayanlar tarafından Selefi hareketleri tanımlamak için söylenir. Selefilik ile Vehhabilik arasında bid'at ve dalaletten temizlenme, en baştaki dini zihniyet ve yaşam tarzının uygulanması gibi benzerlikler bahis mevzusudur.

İslam düşünce tarihinde Evzai, Süfyan es-Sevri, Leys b. Sa'd, İmam Şafii, İshak b. Raheveyh, Ahmed b. Hanbel gibi alimler tarafından varlığı devam ettirilen Selefilik, ileriki dönemlerde İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cezviyye ile sistemli bir hal almıştır.¹³⁰

Sonraki nesillerin, Kur'an ve sünnetten uzak akla uygun metodları, ayet ve hadislere dayalı bir yaşam yerine, çeşitli ekollerin düşünceleri ve tarikatların ilkeleriyle iç içe geçmiş dini hayatları, Selefilerce bid'at ve sapıklık olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle Selefiler, kendilerini Ehl-i Sünnet'in tek mümessili olarak kabul etmektedirler.¹³¹ Geleneksel dini düşünce ve Batı kaynaklı fikirlere de karşı durmaktadırlar. Dinin manevi boyutundan çok, söz ve biçimiyle ilgilenen, zaman içindeki deneyim ve kazanımları, kültürel farklılıkları bid'at olarak gören bir tutum içindedirler.¹³²

İslam'ı temelindeki saf ve basit bir anlayışla inceleyip araştırmak, çeşitli yollarla dine girmiş, batıl inanç ve hurafe olarak adlandırılan İslam dışı düşüncelere karşı koymak, İslam toplumunun bilim ve teknikte ilerlemesi için yenilikler

¹²⁹ Öztürk, ss.19,20.

¹³⁰ Zekeriya Güler, Selefi Hareketin Tarihi Kökenleri ve Yöntem Problemi, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2009, Cilt:9, Sayı:3, 47-74, s.49.

¹³¹ Büyükkara, s.206.

¹³² Öztürk, s.22.

yapılmasının gerekli olduğuna inanmak ve İslam birliğini desteklemenin önemine inanmak, Selefi hareketlerin başlıca düşünce ve idealleridir.¹³³

Selefiye'ye göre, İslam'ı en güzel ve doğru anlayan, anladığını da yaşamına geçiren ilk üç nesildir. Dini anlama konusunda ilk üç nesilden gelen uygulamalar muhafaza edilmeli, onları aşan açıklamalardan kaçınılmalıdır.¹³⁴

1.2.5.2.1. Selefi İslahçılık

İslahçı Selefilik, metin ve hadis merkezli olmayıp, içtihad düşüncesini ön plana çıkaran bir anlayıştır.¹³⁵ Planlanmış ıslahçılık, modern İslam düşüncesinin temelidir. Bu düşüncede geleneksel olan bırakılıp, Kur'an ve Sünnet'e göre modern zamanın sorunlarına çözümler oluşturularak, İslam'ın her döneme uygun olduğunu gösterilir.¹³⁶

Selefi akılcılık olarak adlandırılan düşünce biçimi, İslam aleminin yenilenmeye ihtiyacı olduğu görüşünü destekleyenleri anlatır.¹³⁷ Muhammed Abduh ve Reşid Rıza ile ilerleyen ıslahçılıkta, geçmişe bakarak geleneği arındırma, yenilenme ile birlikte geleceğin planlandığı, çoğunlukla eğitim, hukuk, alanlarında projelere yoğunlaşıldığı öne sürülebilir.¹³⁸

Selefi ıslahçılıkta, İslam dininin akla uygun oluşu oldukça önemlidir. Bu konuda Mutezili bakış açısı etkindir. Onlara göre Kur'an, gaybi konularda aklı kısıtlamıştır.¹³⁹

İslam dünyasının ilerleyememesinin nedenlerinden olan tarikat ve mezhep taraftarlığı yani taklitçiliğe karşı olmak, iman esasları ve ibadetler hariç diğer konularda Kur'an ve Sünnete bakarak, öncekilerden farklı içtihadlar ortaya koymak Selefi ıslahçılığın niteliklerindendir.¹⁴⁰

¹³³ Uludağ, s.32.

¹³⁴ Uludağ, s.33.

¹³⁵ Hilmi Demir, **Selefiler Kimdir, Selefilik Nedir?** 30.06.2014, Erişim:24.03.2017, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/teostrateji-arastirmalari-merkezi/selefiler-kimdir-selefilik-nedir>.

¹³⁶ Öztürk, s.42.

¹³⁷ Öztürk, s.18.

¹³⁸ Öztürk, s.31.

¹³⁹ Öztürk, s.65.

¹⁴⁰ Öztürk, s.41.

Selefi ıslahçılığın taklidi reddetmesine karşın, modern ıslahçı hareket, özgün olmak yerine taklitçiliği seçmiştir. Batı'dan aldıkları bilim ve uygarlık ilkelerini İslam'a uygun duruma getirmiştir.¹⁴¹

Kur'an ve Sünnet'e uygun bir yaşam biçimi dine olan bağlılığı gösterir. Burada Kur'an, İslam dininin temelidir. İnsanlara lazım olan her şey bu metinde mevcuttur.¹⁴²

Bazılarına göre, genelde siyasal İslamcıların önem verdiği bu yaygın zihniyet, kendilerine göre farklı bir düzen için, Kur'an'ın siyasi bir kitap gibi kullanılmasına sebep olmaktadır. Bu çevreler samimiyet, tolerans, naziklikten çok sert, ötekileştiren, eleştiren, tahammülsüz tavırlar içerisindedirler.¹⁴³

Öztürk'e göre, bu anlayışta, Kur'an ve Sünnete önem vurgulanırken, Kur'an'a yakın, Sünnet ve hadise uzak ve ilgisiz bir duruş vardır. Onlara göre, İslam dini Kur'an metninden oluşur, dini hükümlerin de kaynağı Kur'an'dır.¹⁴⁴

1.2.5.3. Kur'anıyyun

Kur'anıyyun ekolü XIX. yüzyılın ikinci yarısında Hindistan'da sonra da Mısır'da ortaya çıkmıştır.¹⁴⁵ Kadıyani tarikatının ileri gelenlerinden Seyyid Ahmed Han'ın düşünceleri etrafında, Abdullah Çeklarevi önderliğinde 1902 yılında Lahor'da oluşturulan cemaat, *Ehlü'z-Zikrve'l-Kur'an* ismiyle kurumlaşmıştır.

Seyyid Ahmed Han ve arkadaşları Çerağ Ali, Muhsinulmülk, Seyyid Emir Ali ile başlayan bu düşünce, hepsinin bir tefsiri bulunan, Abdullah Çeklarevi, Ahmedüddin Amritsari, Muhammed Eslem Ceracpuri ve Gulam Ahmed Perviz'in çalışmalarıyla ilerlemiş,¹⁴⁶ düşünce hareketi olarak günümüze ulaşmıştır.

Bu kişiler tarihte ilk kez Kur'an'la yetinme ve sünnetin delil kabul edilemeyeceği düşüncelerinde görüş birliğindedirler.¹⁴⁷ Çalışmalarında temel kaynak Kur'an'dır.

¹⁴¹ Öztürk, s.74.

¹⁴² Öztürk, s.53.

¹⁴³ Öztürk, s.55.

¹⁴⁴ Öztürk, s.55.

¹⁴⁵ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabu's-Sünne Önsözünden, s.v.

¹⁴⁶ Birişik, Kur'anıyyun, D.İ.A. Cilt:26, s.428.

¹⁴⁷ Görmez, s.125.

Bu düşünceyi savunanlara, önceleri hadisleri inkar etmeleri sebebiyle “münkirin-i hadis”, sadece Kur’an’ı referans aldıklarını söylemeleri sebebiyle Kur’anıyyun, cemaatlerinin ilk liderine nispetle Çeklarevi, Seyyid Ahmed Han’ın pozitivist ve naturalist görüşleri sebebiyle “neyçiri”(naturalist) gibi adlar verilmiş ve bu ekolün en çok eser veren kişisi Gulam Ahmet Perviz’e nispetle Pervizi ismiyle anılmışlardır.¹⁴⁸

Hindistan’ın İngilizler’in eline geçtiği 1857 yılı öncesi ve sonrasında İngilizler tarafından yapılan Hristiyanlık propagandası ile Oryantalistlerin İslam kültürü ve medeniyeti ile sünnet ve hadis alanındaki art niyetli çalışmaları, Kur’ancılık düşüncesinin Hint alt kıtasında bir ekol haline gelmesine yol açmıştır.

Avusturya asıllı İngiliz oryantalist Dr. Alois Sprenger, Delhi’de kurulan İslami İlimler Fakültesi’nin başına getirilmiştir. İlk defa hadislerin büyük bir kısmının “uydurma” olduğunu söyleyen Sprenger, sünnetin değeri konusunda makaleler de yazmıştır.¹⁴⁹ İngilizler, sömürgelerini sürdürebilmek için bu bölgede yaşayan kimselerden yardım almışlardır.

Yapılan tartışmalar sonucu, pozitivism ve naturalizm akımlarının da etkisiyle İslami öğretileri bilimsel verilerle değerlendirerek, sünnet karşıtı söylemlerini ortaya koymuşlardır. Sünneti tamamen reddederek sadece Kur’an’ı benimseyen bir anlayış geliştirmişlerdir.

Hint alt kıtasındaki dini-fikri hareketliliğin değişiminde, Batı tarzı eğitim görmüş, modernist eğilimli fikir adamlarının etkisi vardır. Bu hareketlilik eğitimli insanların aklına hitap ettiği için ses getirmiştir. Çalışmalarını Aligarh Üniversitesi’nde sürdüren Ehl-i Kur’an, İslam’ın geleneksel yorumuna karşı çıkmıştır. Bilim ve akla uymayan hükümlerin dinden sayılamayacağını iddia etmişlerdir.¹⁵⁰

Bu akımı savunanlar, Batı’ya yenilmişliğin çaresini yine Batı’da aramışlardır. Modernizm’e ait değerleri İslam’a katıp uyum sağlayarak mağlubiyetten kurtulma yoluna gitmişlerdir.

¹⁴⁸ Şahin Güven, Kur’anıyyun Ekolü Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi, **E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 11 Yıl: 2001 (385-408) s.386.

¹⁴⁹ Güven, s.387.

¹⁵⁰ Eliaçık, s.176.

Aynı yıllarda İslam dünyası genelinde de siyasal, sosyal bunalımı sona erdirmek amacıyla benzer eğilimler ortaya çıkmıştır. Muhammed Abduh ve M. Reşid Rıza'nın Kur'an'a vurgu yaparak hadise eleştirel açıdan yaklaşımları çağdaşlarını etkilemiştir.¹⁵¹

Kur'anıyyun hareketini oluşturan dört ayrı grubun varlığı bilinmektedir.

1-Ehlü'z-Zikr ve'l-Kur'an Grubu: Abdullah Çekralevi'nin fikirleri ile Kur'anıyyun hareketi ekol halini almıştır.

2-Ümmeti Müslime Grubu: Ahmedüddin Amritsari'nin lideri olduğu grup faaliyetlerine Amritsar'da başlamış, Pakistan'ın bağımsızlığından sonra Lahor'da devam etmiştir.

3-Tahrik-i Tulu-i İslam: Hafız Muhammed Eslem Ceracpuri ve talebesi Gulam Ahmed Perviz tarafından oluşturulmuştur. Delhi'de ortaya çıkan hareket, Pakistan'ın bağımsızlığından sonra, grup liderinin hicreti sebebiyle Pakistan'a intikal etmiştir.

4- Tahrik-i Ta'mir-i İnsaniyyet Grubu: Abdülhalik Malvade tarafından 1970'li yılların ikinci yarısında Lahor'da kurulmuştur. Grubun en etkin kişisi Kadı Kifayetullah'tır.¹⁵²

1.2.5.4. Mealcilik¹⁵³

Türkiye İslamcılık düşüncesinde farklı bir yeri olan Mealcilik, muhafazakar/dini solculuk ya da dini aydınlanmacılık olarak tanımlanabilir.¹⁵⁴ Bu anlayış, İslamcılık düşüncesi içindeki neo-selefilğin aşırı ucu olarak değerlendirilebilir. Mealcilik ismi bu görüşe muhalif olanlar tarafından üretilmiştir.

60'lı yıllar Türkiye'de milliyetçi ve sosyalist hareketler ile tercüme faaliyetlerinin arttığı bir dönemdir. Bu dönem, modernite karşısında İslam'dan ilham alındığı, İslam'ın siyasi ve toplumsal alanda yaşam düzeni olabileceği bilincine

¹⁵¹ Birışık, D.İ.A. Kur'anıyyun, Cilt:26, s.428.

¹⁵² Hadim Hüseyin İlahibahş, el-Kur'anıyyun ve Şüpehatuhum Havle's-Sünne, Taif,1989, s.19-21'den aktaran, Şahin Güven, Kur'anıyyun Ekolü Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 11 Yıl: 2001 (385-408), s.388.

¹⁵³ Bu kelime günümüzde iki anlamlıdır. Bunlardan biri meal yazarı, ilim adamı anlamını taşır. Diğeri ise bahis konusu olan mealciliktir.

¹⁵⁴ Ruşen Çakır, Ayet ve Slogan, 11.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 218.

varıldığı bir dönemdir. İslamcılar için 70’li yıllar yepyeni bir biçime girme zamanı olmuştur.¹⁵⁵

Mealcilerin gayesi, metin-merkezci bir anlayışla Kur’an’ı doğrudan doğruya Kur’an’dan öğrenmektir. Bunun için de Arapça bilmek gerekliydi. Kısa zamanda Arapça öğrenmenin imkansız olması nedeniyle pek çok insan meal okumayı hedeflemiş, Kur’an’ı mealler aracılığıyla anlamaya çalışmışlardır.¹⁵⁶

Mealci anlayışa göre on beş yüzyıllık İslam geçmişinde Kur’an’dan uzaklaşmıştır. Sonucunda bid’at ve hurafeler çoğalmıştır. Öyle ki insanlık Hz. Peygamber’in ölümüyle cahiliye anlayışını tekrar ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁷

Mealcilere göre Müslümanlar, Kur’an’la gerçek bir ilişki kuramamışlardır. Hurafeler içinde boğulup gitmişlerdir. Tefsirlere israiliyat türü bilgiler girmiştir. Bu da Kur’an’ın yeterince anlaşılmasını sağlamaktadır.

Mealcilik, bir bakıma insanların Kur’an’ı kendi yazı dilinde okuyarak anlama çabasıdır. Asırlardır altında hadis yazan her sözün kabul edilmesi yanlına tepki olarak görülmekte, sapıklık olarak da tanımlanmaktadır.

70’li yılların ortalarında Ankara’da, sosyal bilimlere yatkın gençlerden oluşan entelektüel bir grup ortaya çıktı. Bu grup ilkelerini açıklık, lidersizlik ve örgütsüzlük olarak belirleyerek, İslam’ın temel kaynaklarına bağlılığı esas aldı.¹⁵⁸

Hadisleri tutarsız görüyor ve sorguluyorlardı. Onların yeni İslam arayışına klasik tefsirler de yeterli cevabı vermeyince Kur’an’ı Kur’an’la tefsir etme yolunu seçtiler.¹⁵⁹

İslamcıların sıkça savunduğu “öze dönüş” fikrinin değer kazanmasını sağlama amacının unsuru olan gençler, öncekilerden farklı olan iktidarı gelenekle mücadele ederek arıyorlardı. İslam dünyasındaki köklü politik çıkışlara da doğal bir yakınlık gösterdiler. Bireyci ve modern bir İslam anlayışına yöneldiler.¹⁶⁰

Eleştirel bir dini görüşe sahip olan bu gençler geleneksel cemaatlerce “mezhepsiz, vahhabi” gibi ünvanlarla itham olunuyorlardı.¹⁶¹ Kur’an’ın apaçık, zor olmayan ve herkesin anlayabileceği bir kitap olduğunu, aslında insanların onu çeşitli

¹⁵⁵ Öztürk, ss.203,204.

¹⁵⁶ Mustafa Öztürk, “İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik”, **İslamiyat**, cilt:10, sayı:1 (2007).

¹⁵⁷ Öztürk, Mealcilik, s.127.

¹⁵⁸ Çakır, s.214.

¹⁵⁹ Çakır, s.214.

¹⁶⁰ Çakır, s.215.

¹⁶¹ Çakır, s.215.

sebeplerle zorlaştırdıklarını savunuyorlardı. Alışılmışın dışında, Müslümanların keyfini kaçıran tavırlarla mesela yere uzanarak, sigara içerek Kur'an okuyorlar, camilerde tefsir çalışması yapıyorlardı. Bu kişilere, onları eleştirenler tarafından "Mealciler" ismi verildi. Suçlama içeren bu isim, zaman içinde yerleşti ve hafife alınan bir hali kalmadı. Mealci gruplar zaman içinde genişledi.¹⁶²

Mealciler arasında önemli farklar vardı. Bunların en geneli "Sünnet"e bakıştı. Anadolu'nun bir yerindeki mealciler Sünni fırkalara saygı gösterirken, başka bir Anadolu ilindeki mealciler bütün fırkaları İslam dışı kabul ediyordu. Ankara'dakiler ise orta yolu takip ediyorlardı.¹⁶³

İslamcılar içinde Mealcilerin güçlenmesi, kendine özgü bir İslami anlayışı olan kimselerin, onlarla birlikte bahsedilmesini sağladı. M.Said Çekmegil isimli terzi, Çekmegil'in damadı Hikmet Zeyveli, Ali Bulaç mealciliğe yakın kişilerdendi.¹⁶⁴

İran İslam devriminden faydalanan Mealcilerin faaliyetleri arttı. İran'dan yararlanarak kendi konumlarını herkesin onayladığı bir niteliğe kavuşturarak, aralarına yeni katılımcılar eklediler. Yaşar Kaplan'da bunlardan biriydi. Onun çıkardığı Aylık Dergi bu anlayışın fikirlerini yansıtan ilk dergi oldu.¹⁶⁵

12 Eylül sonrası Mealcilik faaliyetleri durdu. İslamcı gençler, küçük gruplarla toplumsal değişime aracı oldu. 1986 Haziran ayında çıkarılan Kelime dergisi Mealcilere uygun bir yol izliyordu. 1988 Ocak ayında çıkarılan Kalem dergisiyle Mealciler gerçek manada tekrar söz konusu olmaya başladı.¹⁶⁶

1.2.5.5. Hristiyanlıkta Benzer Tartışmalar

1.2.5.5.1. Fundamentalizm

Kur'an müslümanlığı, Hristiyanlıktan alınan Fundamentalizm(köktencilik) kavramına benzetilmektedir. Fundamentalizm, Hristiyan inancının Modernizm ve Sekülerizmin etkilerine karşı direnişini ifade eden bir dini harekettir. Kitab-ı

¹⁶² Çakır, s.215.

¹⁶³ Çakır, s.216.

¹⁶⁴ Çakır, s.216.

¹⁶⁵ Çakır, s.217.

¹⁶⁶ Çakır, s.217.

Mukaddes'in otoritesini vurgulayan, Protestanlığın yeni bir biçimi olan bu görüşte, İncillere uygulanan batılı metotların Kur'an'a uygulandığı dile getirilir. Yani Kur'an metninin esas alınması ve literal okunuşta ilk anlaşılan mananın kabul edilmesi, dini pozitivizm savunuculuğu olarak görülmektedir.

Temele dönüş, sözü tamamen Kur'an'a havale etmek, dini Fundamentalizmin özünü oluşturur. Şeriat'ın uygulanmasındaki başarısızlığın çözümü, Allah'ın mutlak hükümlerine bağlılık ve şeriat'ın esas kaynakları, Kur'an'a ve sünnete dönmek yani çözüm Asr-ı Saadet'e başvurmaktadır.

Temelciliğe, İslam aleminde ilk zamanlar bid'atmış gibi bakılmış ve çok tepki almıştır. Fakat Batıcılık İslam dünyasını işgal etmeye başlayınca, ümmet birliği adına temelcilik kabul gördü. İslam'ı yabancı öğelerden arındırma günümüzde de dikkat çekmektedir.¹⁶⁷

Asr-ı Saadet'e dönüş özlemleri, bir altın çağ yaratmanın yanında, esnek yorumlara kaynaklık edecek elverişli bir sahayı da açmaktadır.¹⁶⁸ Bu durumda, geleneksel İslamcılar, geleneğin getirdiği düşünce ve kazanımların kaybedileceği endişesi taşıdığı için olumsuz bir olguyla karşılaşmaktadır. Kaygı ve korkularını 'din elden gidiyor' şeklinde dile getirirler. Sonuçta bu akım, İslami geleneğin birçok yönünün yok sayıldığı ve katı kuralcılığın korunduğu geleneksel İslam'ın kırılmış şeklidir.¹⁶⁹

Dinin aslına dönme isteği, geleneksel İslam'ın kazanımlarından kurtulma gibi bir amaca sahipse de yine de fundamentalist olarak nitelenen gruplar, tarihselliği dışlamada kolaycı davranmamaktadırlar.¹⁷⁰

Fundamentalist akımlar, Kur'an'dan rastgele seçip aldıkları bir ayete, Kur'an'i yoruma uymayan bir anlam vererek, kendi hedefleri doğrultusunda kullanırlar. Bir yandan modernizmi suçlayıp bir yandan da onun belli başlı yönlerini temel alırlar.¹⁷¹

¹⁶⁷ Rahman, s.305.

¹⁶⁸ Mümtazer Türköne, **Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2014, s.31.

¹⁶⁹ Nasr, s.14.

¹⁷⁰ Necdet Subaşı, Fundamentalizm, İslam ve Hayat, **İslami Araştırmalar**, Cilt:8, Sayı:3-4, Yaz Güz Dönemi, 1995, (250-262), s.260.

¹⁷¹ Nasr, s.22.

1.2.5.5.2. Entegrizm

Katolikler, Protestanlardaki Fundamentalist hareketlerin benzeri olan Entegrizmi üretmiştir. Entegrizm, orijinale dönüş ideolojisi. Roger Garaudy, Entegrizmi şöyle tanımlamaktadır: Entegrizm, dini veya siyasi olsun bir inancı, tarihinin bir önceki döneminde sahip olduğu kültür yapısı ve müesseseleriyle özdeşleştirmek anlamına gelir. Böylelikle kesin bir doğruya sahip olduğuna inanmak, bu doğruyu kabul ettirmeye çalışmaktır.¹⁷²

Her yeni durum ve gelişme karşısında uyumsuz olma, evrime karşı değişmez bir tavır takınma, geçmişe dönerek gelenekten ayrılmama, tutuculuk, bağnazlık, belli bir konudaki görüşü tartışmasız kabul etme, karşılıklı anlaşmaya mutabık kalmama entegrizmin niteliklerindendir.¹⁷³ Modern yaşamla birlikte oluşan her türlü yeniliğe direnmektir.

Garaudy'e göre dini, siyasi, milli, kabilevi her türlü Entegrizm yalnızlıktan cesaret alan, hiçbir amacı olmayan dünyanın manasızlığındandır.¹⁷⁴ Siyasal İslam tartışmalarında da kullanılan bu kavram içtihat/yorum kapısı kapandı gibi ifadelerle karşılık gelmektedir.

Bir kişinin geçmiş yıllardaki bir yapıyla özdeşleştirip savunduğu inanç ve kültürü, gerçekte bir entegrizmdir. Kendimizin veya herhangi bir inanç ve kültürün üstün olduğunu savunarak Entegrizmle mücadele edilmez.¹⁷⁵

Batı'nın ahlaki çöküntüsü, herhangi bir topluluğun kimliğine, kültürüne ve inancına tahakkümetmek ve yasaklamak, dinde yeniden doğuş, kaynaklara dönüş sloganları Entegrizmi ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁶

Garaudy'e göre, Yahudi, Hristiyan veya İslami kökenli olsun tüm Entegrizmler, gelecek için tehlikedir. Entegrizmlerin muzaffer olması demek, bütün beşeri toplulukların kendi içine kapanmış halde çatışmaya hazır fanatik gruplara dönüşmesi demektir.¹⁷⁷

¹⁷² Roger Garaudy, **Entegrizm Kültürel İntihar**, Çev. Kamil Bilgin Çileçöp, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992, s.9.

¹⁷³ Garaudy, s.12.

¹⁷⁴ Garaudy, s.140.

¹⁷⁵ Garaudy, s.58.

¹⁷⁶ Garaudy, ss.62,63.

¹⁷⁷ Garaudy, s.9.

Din ve din dışı alanları etkileyen modern eğilimlere karşı durmak Fundamentalizm ve Entegrizmin inanç dünyasının temelidir. Garaudy, Müslümanların Kur'an okumalarını bu akımlardan uzak durarak yapmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu akımlar, İslami bir tutum içindeymiş görüntüsü altında, İslam'ın evrensel mesajına zarar verdiklerinin farkında değildirler. Geçmişe kapanmak, katı kurallar, değişime direnme İslami entegrizmin sebeplerinden bazılarıdır. İslami diriliş hareketleri de bir Entegrizm örneğidir. Geçmişte ve günümüzde Selefi, Vehhabi, Suudi Entegrizmlerinden söz edilebilir.

Entegrist İslamcıların yaptığı şey, Kur'an'dan bir takım ayetlerin bütünlüğüne bakılmaksızın, vahyi sebep ve ortamlarından soyutlanarak ele alıp, onlardan her türlü durum ve şartta, tüm zamanda, her mekanda kullanılabilecek hükümlerin oluşturulmasıdır.¹⁷⁸

Kur'an'ın tarihsel muhtevasını, bütünlüğünü yok sayarak yapılan lafzi okumalar, kişiyi anlamsız, boş hususlara yönlendirebilir.¹⁷⁹ Örnek olarak, oruç zamanıyla ilgili Kur'an'ı Kerim'de: "Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayrılınca kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun."¹⁸⁰ buyurulmaktadır. Bu hüküm, altı ay gece, altı ay gündüz yaşayan Eskimo'larda lafzi olarak nasıl uygulanır.¹⁸¹

Ayrıca Kur'an'ın literal/lafızcı okunuşu entegrizmin ortaya çıkışının bir örneğidir. Garaudy'e göre bu tarz bir okuma Kur'an'ı doğru anlayıp yorumlamaya engeldir. "Hırsız erkek ve hırsız kadının ellerini kesin"¹⁸² mealindeki ayetin yorumu lafızcı yaklaşımın bilinen bir örneğidir. Bu ayete göre, merhametli olan Allah, el kesme gibi geri dönüşü olmayan bir ceza ile uyuşmamaktadır. Çünkü ardından gelen ayette Allah'ın tövbe edip kendine çeki düzen veren kişinin tövbesini kabul edeceğini, O'nun çok affedici çok merhametli olduğu bildirilmektedir. Burada toplumun görevi, hırsızlığa giden yolları kapatmak olmalıdır.¹⁸³

¹⁷⁸ Garaudy, s.91.

¹⁷⁹ Garaudy, s.99.

¹⁸⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 2/187.

¹⁸¹ Garaudy, s.99.

¹⁸² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 5/38.

¹⁸³ Mustafa Öztürk, **İslami Entegrizm**, <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-ozturk/islami-entegrizm-5000>, Erişim:03.03.2018.

1.2.5.5.3. Evanjelizm¹⁸⁴

“Asıl kaynaklara dönmeliyiz” diyen Kur’an Müslümanlığı ile benzetilen başka bir akım da Evanjelizm’dir. Evanjelizm’in yeniden doğuş ilkesi, kutsal kitap okumalarında literalist oluşları, temsil ettikleri dinin mesajının anlaşılması için gösterdikleri gayret onların temel özellikleridir.¹⁸⁵ Bu bağlamda benzerlik kurulmaktadır.

19. yüzyılda evanjelistlerin misyonerlik faaliyetlerinde gelişmeler olmuştur. Avrupa’da gelişen evanjelik hareketlerde şunlar öncelikli olarak belirlenmiştir:

1. Dinin ana kaynağı olan Kutsal Kitab’ın vurgulanması.
2. Bireysel dindarlığa önem verilmesi.
3. İncil mesajının dağıtılması ve Hristiyan topluluğun tekrar canlanması için çaba sarf edilmesi.¹⁸⁶

Evanjelizm, Kitab-ı Mukaddes’e dönmek, yönelmek demektir. Evanjelik, İncil’in mesajını yaymak manasına da gelir. Bir anlamda Evanjelizm misyonerliktir, bunu gerçekleştiren kişi de evanjelisttir. Aynı zamanda Evanjelizm, Protestan grupların hareketine verilen bir isimdir. Reformlarıyla bu harekete öncülük eden kişi Martin Luther’dır.¹⁸⁷

Evanjelik anlayış İncil’e yeniden müracaat edip, reform yaparak herkesin Hristiyanlaştırılmasını istemektedir. Bu kavram önce, Lutheran Protestanlar’ı tanımlamak sonra da reformistleri tanımlamak için kullanılmıştır. Burada reformistlerin kutsal kitabı esas alan bakış açıları önemlidir. İnsanları Hristiyanlaştırma işine Evanjelizasyon denilir.¹⁸⁸

Evanjelizm iki farklı manada kullanılır. Birincisi, Hristiyanlık geçmişinde Katolik öğretisine karşı oluşan her türlü reform hareketleridir. İkincisi 17. Asırdan bu

¹⁸⁴ Yeni Ahit’te Evangelion olarak geçen bu terim, Yunanca’da “iyi haber, müjde, İncil” manasındadır. İncil’de üç kere, İsa Mesih’e özel verilen kurtarma görevine dayanarak, Hristiyanlık esasını vazeden kimseler bu şekilde isimlendirilir. Bknz. Gündüz, ss.153,154.

¹⁸⁵ Gündüz, s.159.

¹⁸⁶ Gündüz, s.155.

¹⁸⁷ Gündüz, s.154.

¹⁸⁸ Gündüz, s.154.

yana Amerika’da yaşıyanların toplumsal ve siyasal yapısıyla alakalıdır. İkinci Dünya Savaşı’nda Amerika’da oluşan bir güç birliği için de bu tanım yapılabilir.¹⁸⁹

Evanjelik hareketler, kiliselerin canlanmasını sağlamıştır. Almanya’da bu hareketin adı Pietizm, İngiltere’de Metodizm’dir. Bu hareketin İngiltere’de öncüleri, John Wesley ve George Whitefield olmuştur. İngiliz kilisesi kölelik karşıtı etkinliklerde bulunmuştur.

Avrupa ve Amerika’da örgütlenen evanjelikler, dini özgürlüğü geliştirmeyi, misyonerlik etkinliklerini arttırmayı, Hristiyanlar arasında birlik oluşturmayı hedeflemişlerdir. Almanya ve pek çok ülkede evanjelik ittifaklar oluşmuştur.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Gündüz, s.154.

¹⁹⁰ Gündüz, s.155.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN MÜSLÜMANLIĞIYLA İLGİLİ TARTIŞMALAR

2.1. KUR'AN MÜSLÜMANLARINA YÖNELİK TENKİTLER

İslamiyeti müdafaa edinmeyi kendine görev edinenler tarafından çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Buradaki amaç, Hz. Peygamber'in bıraktığı Kur'an ve Sünnet'i siyasal, sosyal ve kültürel etkilerle yapılan tefsir ve tevillerden korumaktır. Bunu yaparken de kendi görüş ve düşüncelerine uymayan inanışları tenkit ve reddetme yoluna gitmişlerdir.

2.1.1. Kur'an İslamı İddiası

Bu söylem; İslamın tek kaynağının Kur'an'dan ibaret olduğunu belirtmek, Sünnet'in dinde temel kaynak olmadığını pekiştirmek ve geleneksel İslam'ın yanlışlarından kurtulmak için savunulmaktadır.¹⁹¹

Kur'an İslam'ını savunanlar, İslami ilim geleneğini, bu geleneği oluşturan çerçeveyi sorgulayarak, geçmiş ilmi birikimle İslam'ın anlaşılmasını kabullenen ümmetin, usulüne dair eleştiriler yöneltmektedirler. Klasik usulü redderek, akli temel alıp, Kur'an'ın içinde yaşanan çağa uygun olarak açıklanmasını istemektedirler.¹⁹²

Kur'an İslam'ını savunanlar sünnet ve hadis başta olmak üzere her konuda aynı fikirde değildirler. Kur'an ayetlerinden bile anladıkları farklıdır.¹⁹³ Bu konuda iki eğilimden söz edilebilir:

- a) İlke olarak, Kur'an dışında bir kaynak kabul etmeyip, yalnızca Kur'an'ı temel alanlar. Hindistan ve Mısır'daki Ehl-i Kur'an akımının mensupları, ile Türkiye'de Edip Yüksel gibi isimler bu kapsamdadır.
- b) İlke olarak Kur'an dışı kaynakları reddetmeyip, bunların Kur'an'a uygun olup olmadığını saptayarak, diğer delilleri ve tarihi tecrübeyi de dikkate alanlar. Bu anlayışı savunanların önemli kısmı bu kapsamdadır.¹⁹⁴

¹⁹¹ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabu's-Sünne Önsöz, s.11.

¹⁹² M.Suat Mertoğlu, "Doğrudan Doğruya Kur'an'dan Alıp İlhamı":Kur'an'a Dönüşten Kur'an İslamına, **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, 2010/1 Cilt:15, Sayı:28, 69-113, ss.80,81.

¹⁹³ Yıldırım, s.133.

Mehmet Görmez'e göre, evrensel bir din olan İslam'ın tek kaynağının Kur'an olduğunu kabul etmek, bu dini, Kur'an'a da kaynaklık eden tüm kaynaklardan mahrum bırakmak demektir.¹⁹⁵ Mustafa Öztürk, bu durumun bir bakıma hadis inkarcılığını anımsatmak olduğunu ifade etmektedir.¹⁹⁶ Kur'an'a uymayan, akla mantığa, tarihi gerçeklere ters düşen bu durum ise, Hz. Peygamber'in sünnetinin İslam'ın temel kaynağı olmadığını ifade etmektedir.¹⁹⁷ Bu düşünce, vahyin peygamberler aracılığıyla insanlığa ulaşmasını da boş ve manasız yapar.¹⁹⁸

Günümüzde geleneksel İslam'ın yanlış yorum ve fikirleri nedeniyle öze dönmek için, Kur'an'ın da katkıda bulunduğu bu gelenek ve tarihi tümünden yok saymak doğru değildir.¹⁹⁹ Geleneğin oluşumunda rol oynayan Kur'an'ı Kerim'i gelenek-modernizm çatışmasında modernizmin tarafında göstermek çelişkidir.²⁰⁰ Bu düşünce oryantalist projenin etkisiyle ortaya çıkmıştır.²⁰¹

Mehmet Görmez'e göre, Kur'an İslam'ı doğru bir tabir olmadığı gibi, içeriği itibariyle de Kur'an'i temellerden yoksun ve kökleşmiş İslam inancına aykırı bir anlayıştır.²⁰² Burada gerçekten insanları, Kur'an'a mı yoksa kendi yazmış oldukları meallere mi davet etmektedirler?²⁰³ sorusu akla gelir.

Kur'an Müslümanlığı görüşünü savunanların arkasına sığındığı, "Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık"²⁰⁴ ayetinde, esasen Allah'ın güç ve kudretinden söz edilmekte, "canlı varlıkların hepsinin yaptığı iş ve eylemler, yaşam bilgileri tam olarak Allah'ın bilgisindedir" manası ifade edilmektedir.²⁰⁵

Bazılarına göre bu söylemi dile getirenler, Kur'an'ı rehber bir kitap olmaktan çıkarıp, her türlü konuda aradıkları bilgiyi hazır halde bulabilecekleri bir kitap haline getirmek istemektedirler.²⁰⁶ Bu düşünce, insanları Kur'an'da olmayan şeyleri de

¹⁹⁴ M. Suat Mertoğlu, İslam'ın anlaşılmasını Kur'an'la sınırlandırma Eğilimini Ortaya Çıkaran Temel Dinamikler, **Dini Hükümlerin Kaynağı ve Dini Metinlerin Anlaşılması Konusundaki Çağdaş Yaklaşımlar Çalıştayı**, (18-19 Aralık 2009), İsam Yayınları, İstanbul, 2010, 115-149, s.119.

¹⁹⁵ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.11.

¹⁹⁶ Öztürk, s.137.

¹⁹⁷ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.11.

¹⁹⁸ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.11.

¹⁹⁹ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.111.

²⁰⁰ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.111.

²⁰¹ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.111.

²⁰² Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.111.

²⁰³ Muhammed Emin Yıldırım, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, s.131.

²⁰⁴ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 6/38.

²⁰⁵ Öztürk, s.211.

²⁰⁶ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.111.

Kur'an'da aramaya yöneltilir. Bilimsel gelişmeler, demokrasi, laiklik gibi kavramları da Kur'an'dan kanıtlamaya çalışırlar.²⁰⁷ Kur'an bir bilim kitabı değildir. Pozitivizmin etkisiyle, Kur'an'ı bir bilim kitabı gibi görüp, her bilimsel ilerlemenin Kur'an'la ilgili olduğunu düşünmektedirler.²⁰⁸

Mehmet Görmez'e göre bu anlayış, tarihi yok sayma kolaycılığına kaçarak, köktenci yarı selefi bir öze dönüş projesidir.²⁰⁹ Geleneksel İslam'a muhalif olarak kullanılan Kur'an İslam'ı düşüncesinin tarihi bir dayanağı da yoktur. Çünkü İslam tarihi boyunca Hz. Peygamber'in sünnetini ve hadislerini tümünden reddeden, "İslam Kur'an'dan ibarettir" diyen hiçbir fırka olmamıştır. Hz. Aişe, Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir'in zaman zaman söylediği rivayet edilen "Bize Allah'ın kitabı yeter" ifadesi istismar edilmektedir.²¹⁰ Bu ifade, Kur'an İslamı söyleminin geçerliliğine kanıt kabul edilmektedir.²¹¹

H. Ömer'in naklettiği, "Ölü, ailesinin kendisine ağlayışı sebebiyle azap çeker." hadisi H. Aişe'ye hatırlatıldığında, H. Aişe bunun yanlış olduğunu söyleyip karşı çıkmış, "Size (bu konuda) Kur'an yetmiyor mu? Allah, hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenmez." buyuruyor demiştir.²¹²

H. Ömer, hadis nakli ile uğraşan kişilerin Kur'an'a alaka göstermeleri gerektiğini düşünüyordu. Kur'an metninin hadislerle karışması kaygısı, rastgele hadis rivayetleri yapılması, H. Ömer'in Kur'an'la meşgul olunmasını istemesinin sebepleri arasında yer alır. H. Ömer hadis rivayeti hususunda dikkatli ve özenli davranmıştır. H. Ebubekir'in de bu hususta aynı davranış biçimini gösterdiği bilinmektedir.²¹³

Görüldüğü üzere, H. Aişe ve H. Ömer'in "Kur'an size yeter" sözünü sarf etmelerindeki amaç, hadis rivayetlerine dikkatli ve özenli yaklaşılmasını, gerçeğe aykırı olarak nakledilmesinin önüne geçilmesi içindir.²¹⁴ Buradan Sünnet'e ihtiyaç olmadığı neticesine varılamaz.

²⁰⁷ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.1v.

²⁰⁸ Öztürk, s.59.

²⁰⁹ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.1v.

²¹⁰ Görmez, Bigiyef'e ait Kitabı's-Sünne Önsöz, s.v.

²¹¹ Öztürk, s.141.

²¹² Ez-Zerkeşi, ss.36,37.

²¹³ Öztürk, s.141.

²¹⁴ Öztürk, s.143.

Hız. Peygamber'in öğütlerini tutarak izinden giden, böylelikle İslami kimliklerini sürdürebilen Müslümanlar, sünnetten ayrı kaldıkça zaman zaman yanlış ve kötüye sapabilmektedirler. Müslümanları bidat'lere dalmaktan, özünden uzaklaşmaktan alıkoyan şey sünnete sarılmaktır.²¹⁵

Geçmiş yıllardan gelen bilgilere göre, dini hükümleri Kur'an'a indirgeme eğilimi Hız. Peygamber döneminde başlamıştır. Bu konuda bir hadisinde Hız. Peygamber Müslümanları şöyle uyarmıştır: "Dikkat edin! Sizden birinizi emrettiğim veya yasakladığım konulardan birisi kendisine ulaşınca koltuğuna yaslanmış durumda iken, bilmiyorum Allah'ın kitabında ne bulursak ona uyarız (hadisleri tanımayız derken) bulmayayım."²¹⁶ Buradan Kur'an ve Sünnet farkı gözetilmemesi, Hız. Peygamber'in buyruklarının Kur'an hükümlerinden ayrı olmayacağı anlaşılmalıdır.

Mehmet Emin Özafşar'a göre, erike hadisi gibi haberler, ilk dönem Müslümanlarının kendi kendilerine yaptıkları ilmi tartışmalardaki tutumlarının rivayet haline gelmiş biçimidir.²¹⁷ "Hüküm ancak Allah'ındır" diyen Hariciler de dini hükümlerin kaynağını Kur'an'la sınırlandırmaktadırlar.²¹⁸ Benzer bir tutum da Zahiriler göstermektedir ki, onlar da ayetleri literal manada ele alan, Re'y, kıyas ve istihsan geçerliliği bulunmadığı gerekçesiyle reddeden bir fırkadır.²¹⁹

Musa Carullah Bigiyef'e göre, Ehl-i Kur'an, Hız. Peygamber'in sünnetlerinin, İslam şariatının ortaya konmasında asli bir delil olduğunu kabul etmeyip, Kur'an adına Hız. Peygamber'in sünneti ve hadislerine karşı çıkarak inkar etmektedirler.²²⁰ Onlar kendilerine bu ismi vererek, adeta Kur'an'la alay etmiş olurlar.²²¹ Kur'an'ı Kerim'i bize bildiren Hız. Peygamber'in sünnetlerini inkar edenler, Ehl-i Kur'an olarak adlandırılmamalıdır.²²²

²¹⁵ Mehmet Görmez ve diğerleri, Sünnet Nebevi Klavuz, **D.İ.B. Hadislerle İslam I**, 5. Baskı, Ankara, 2013, s.424.

²¹⁶ Tirmizi, **Sünen**, 2.Cilt, Haz. Abdullah Parlıyan, Konya Kitapçılık, Temmuz, 2007, İstanbul.

²¹⁷ Mehmet Emin Özafşar, Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti, **İslamiyat I** (1998), Sayı:3, 29-32, s.30.

²¹⁸ Öztürk, s.148.

²¹⁹ Öztürk, s.148.

²²⁰ Bigiyef, s.175.

²²¹ Bigiyef, s.3.

²²² Bigiyef, s.3.

²²² Bigiyef, s.7.

2.1.2. Sünnet ve Hadisler'in İnkârı İddiası

Kimilerine göre, Kur'an Müslümanları, alimler tarafından geçmişte ortaya konulan dini ilim kurallarına aykırı davranıp Kur'an'ı baz alarak, sünnet ve pek çok hadisi reddetmektedirler. Hadis alimlerinin mütevatir olarak kabul ettiği hadisler de buna dahildir. Bu anlayışta, Kur'an'la uyuşan hadisler kabul edilir, uyuşmayanlar ise reddedilir. Bir hadiste bahsedilen konu, Kur'an'ı Kerim'de anlatılmıyor ise, Kur'an'a uygun olmadığı gerekçesiyle o hadis inkar edilir. Kur'an'ın dışındaki mevzular, hadis aracılığıyla gelmişse, bu konular bid'at olarak görülmektedir.²²³

Mustafa Öztürk, klasik kaynaklara göre hadislerle olumsuz bir yaklaşım sergileyen, bazı rivayetleri de reddeden bir zihniyetin kaynağının İslam'ın ilk asırlarına dayandığından bahsetmektedir.²²⁴ Bazı çevreler, Kur'an Müslümanlarının, hadislerin tarihsel ve yerel olduğunu, Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem ve şartlara uygun olduğunu iddia ettiklerini dile getirmektedir. "Uydurulan din" ve "indirilen din" gibi söylemlerle dinin bozulmasına sebep olan mealciler, Hz. Peygamber ve Kur'an'ın o döneme hapsedilmesinin yolunu açmışlardır. Bunu da "Kur'an'ı anlama" kılıfı adı altında yapmaktadırlar. Burada tarihselciler ve mealciler aynı kanıdadır.²²⁵

Muhammed Emin Yıldırım'a göre, Hz. Peygamber'in dindeki görev alanının daraltılmasıyla "bana göre" diyerek başlayan bir din anlayışının ortaya çıkışı, Hz. Peygamber'in insanlığa örnek oluşunun devre dışı kalması, müsteşriklerin yıllardır planladıkları olaylardır.²²⁶

Ali Bakkal, sünnetin Kur'an'ı Kerim'in zırhı olduğunu, Kur'an adına Kur'an'ı korumasız koymanın, Kur'an'ı Kerim'e haksızlık ve saygısızlık olduğunu dile getirmektedir.²²⁷

Kimilerine göre Kur'an Müslümanları/mealciler, İslam dünyasının geri kalışının sebebinin akıl mantık dışı uydurulan hadislerin, sahih gibi kabul edilip, sorgulanmaması olduğu iddialarıyla sünneti reddetmektedirler. Bu durumu, hadis inkarına gerekçe gösterirler. Böylece Kur'an'dan bihaber oldukları ortaya çıkar.

²²³ Bakkal, s.14.

²²⁴ Öztürk, s.137.

²²⁵ Şenocak, ss.50,51.

²²⁶ Yıldırım, ss.130,131.

²²⁷ Bakkal, s.33.

Aslında onların, uydurulan hadisleri reddetmekten kasıtları sahih hadisleri reddetmektir.²²⁸

Adil Bebek'e göre, hadis ve sünnet külliyatının Emevi ve Abbasiler'in en kötü dönemlerinde ortaya çıkmış olduğunun savunulması, sünnete bakış açısındaki başka bir yanıltır.²²⁹ Hadis külliyatı, İslami düşüncenin modernleşmesinin önünde bir engel olarak görülmektedir.²³⁰ Bu düşünce sonucunda, rivayetlerin Kur'an'ın açıklaması ve Peygamber'in uygulamaları olamayacağına hükmedilip tümünden yok sayılarak, ilahi dinden uzaklaşılır.

İddialara göre, Hz. Peygamber'in sünnetinin İslam dünyasında bölünmeye yol açtığını düşünen akılcılar, namazın kaç vakit olduğu hususunda bile anlaşılamamışlardır. İçlerinde namazın beş, üç ve iki vakit olduğunu söyleyenler vardır. Ehl-i Sünnet bu konuda ittifak içindedir. Bu husus sünnetin birleştiriciliğine örnektir.²³¹

Bazılarına göre mealciler, günde üç kez dua ayetlerini okuyarak Kur'an'daki salat emrini yerine getirdiklerini, namaz kılmanın böyle olduğunu, salatın dua etmek anlamına geldiğini, Allah'ın bizden istediğinin de bu olduğunu söylemektedirler.²³²

2.1.3. Hz. Peygamber'in Helal ve Haramları Belirleme Yetkisinin Olmadığı İddiası

İbn Hazm'a göre, Allah ve Rasulünün emrettiği her şey farz, yasakladıkları her şey de haramdır. Kim bunun aksini iddia ederek, "Bu emir aslında mekruhtur" derse, apaçık isyandadır.²³³

Kimilerince, Kur'an Müslümanları, Tahrim Suresi birinci ayetine²³⁴ dayanarak, Hz. Peygamber'in helal ve haramlara dair hüküm koyma yetkisinin

²²⁸ Şenocak, ss.52,55.

²²⁹ Adil Bebek, Hakikatteki Kur'an Müslümanlığı Üzerine, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, 139-145, s.144.

²³⁰ Rahman, s.301.

²³¹ Şenocak, s.56.

²³² Ebubekir Sifil, **Hindistandaki Kur'anıyyun ve Mealciler**, https://www.youtube.com/watch?v=J13_tI3DQIA Erişim:09.09.2018.

²³³ İbn Hazm, **Usul-i Din Dinin Kaynaklarına Bir Bakış**, Çev. İbrahim Aydın, İnsan Yayınları, 1991, İstanbul, s.47.

²³⁴ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 66/1.

bulunmadığını iddia etmektedirler.²³⁵ Aynı şekilde, “Hüküm yalnızca Allah’a aittir.”²³⁶ ayetinden yola çıkarak, sünnetin dini meseleler için, hüküm koymada belirleyici olmasının, şirk olduğu iddiasındadırlar. Yani sünnetle amel etmeyi şirk kabul etmektedirler. Şenocak’a göre Kur’an’a göre yaşadıklarını söyleyen Kur’an Müslümanları/Mealciler, Kur’an’ın emri olan, Hz. Peygamber’in buyruklarına uymanın şirk olduğunu söyleyerek, böylece O’na itaat etmeyi emreden Kur’an ayetini²³⁷ de inkar etmiş olmaktadır.²³⁸

Sünnetin hüküm koyma yetkisi konusunda Bigiyef şöyle düşünmektedir: Abdest namazın en önemli şartıdır. Abdestle ilgili ayet Medine döneminde inmiştir. Bigiyef’e göre, bu döneme kadar namaz için abdestin gerekli oluşu sünnet ile sabitlenmiştir. Abdest ayeti ve dördüncü surenin kırk üçüncü ayetinde bildirilen teyemmüm de, önce sünnetle ifade edilmiştir.²³⁹

Bu durumlardan Hz. Peygamber’in hüküm koyucu olduğunu anlıyoruz. Kur’an’a uyan ve O’nu açıklayan hükümlerin yanında, Kur’an’da bahsedilmeyen meseleler hakkında da sünnette hükümler olduğunu görmekteyiz. Buna örnek olarak da, fıtır sadakası ve vitir namazının vacip oluşu, erkeklere altın takmanın ve ipek giymenin yasak olması gibi durumlarıdır.

Kimisine göre, ibadetlerin gerekçesi akılla anlaşılamayan hükümlerdendir. Bu hususta tahminlerde bulunmak yerine, ibadetleri Allah’ın emrettiği, Peygamber’in yaptığı gibi yerine getirmek gerekir.²⁴⁰

2.1.4. Kur’an Bize Yeter İddiası

Kimilerine göre, Kur’an Müslümanları için, Kur’an’ı Kerim’de her şey bulunur. O, her konuda yeterlidir. İslami bir yaşam için sünnete ihtiyaç yoktur.²⁴¹ Yine bazılarına göre bu iddia sahipleri, İngilizlerin menfaatleri doğrultusunda çalışan Seyyid Ahmed Han gibi kişiler, Müslümanlar arasında bölünmeye yol açmışlardır.²⁴²

²³⁵ Şenocak, s.37.

²³⁶ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 6/57.

²³⁷ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 33/36.

²³⁸ Şenocak, ss.43,44.

²³⁹ Bigiyef, s.8.

²⁴⁰ Yılmaz, s.9.

²⁴¹ Şenocak, s.35.

²⁴² Şenocak, s.32.

Mustafa Öztürk İmam Şafii'nin sünnet anlayışının, Kur'an'cılık anlayışına katkısı olduğu görüşündedir.²⁴³ Müslümanların günlük yaşamında karşı karşıya kaldıkları her soruna Kur'an'da bir çözümün var olduğunu düşünen Şafii, sünnetle vahyi özdeşleştirmiştir.²⁴⁴ Kur'an ve Sünnet dışında her şey buna uymalıdır. İmam Şafii, Hz. Peygamber'in hadislerinin tamamının fıkıh kuralı olarak alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Diğer fıkıh alimleri ise, her hadisin kabul edilmesi durumunda hadis uydurma çalışmalarının başlayacağı görüşünde olmuşlardır.²⁴⁵

Kırbaçoğlu'na göre insanın dini bakımdan karşılaştığı meselelerinin çözümünün Kur'an'da var olduğunu sanması gerçeğe uygun değildir. Bilgiye ihtiyaç duymadan, ayrıntılar dahil, Kur'an yeterlidir diye söylemek hakikate aykırıdır. Kur'an metni, yaşamının her sahasını düzenlemez, ansiklopedi değildir. Kur'an insanlara rehber olacak, yol gösterecek temel öğeleri vermiştir. Temel ilkeler açısından din tamamlanmıştır.²⁴⁶

Kimilerine göre "Kur'an bize yeter" önermesi doğru değildir. Medeniyet tek kitapla olmaz. Sadece Hz. Peygamber'in sünnetine tutunmak da sorunlarımızı çözmeyecektir.²⁴⁷ Kur'an ayetlerinin lafzi manasında bulunan temel kural ve hedeflerden yola çıkarak, kendi görüşlerimizle, karşılaştığımız meselelere çözüm aramak gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.²⁴⁸

2.1.5. Kur'an Dışı Vahiy Yoktur İddiası

Köprü dergisi yazarı Ali Bakkal'a göre, günümüzde özellikle Kur'an Müslümanlığını savunanlar, Kur'an dışı vahiy olmadığını iddia etmektedirler. Hz. Peygamber, ilham ve sadık rüya yoluyla Allah ile irtibat kurmuştur. Bu, Kur'an dışı vahyin varlığına işarettir. Hz. Peygamber, namazın kılınışını ve haccın yapılışını vahyi getiren büyük melek Cebrail'den öğrenmiştir. Bundan başka, Peygamberimizin "Rabbim şöyle buyurdu": diye başlayan kudsi hadisleri vardır. Tarih boyunca çoğu

²⁴³ Öztürk, s.172.

²⁴⁴ Şafii, s.57.

²⁴⁵ Rahman, s.114.

²⁴⁶ Kırbaçoğlu, s.134.

²⁴⁷ Mehmet Zeki İşcan, *Gelenekten Geleceğe İslami Düşüncede Yenilik*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015, s.29.

²⁴⁸ Kırbaçoğlu, s.144.

alim tarafından kabul edilen görüş, Kur'an dışı vahiy olduğu fakat sünnetin tümünün vahiy olmadığı şeklindedir.²⁴⁹

Kimi şahıslara göre, "sadece Kur'an" diyenler, sünnetin vahiy olmadığını, Hz. Peygamber'e dayandırılmış yalan sözler olduğunu savunur. Çekralevi'nin bu konudaki, "Kur'an'a teslimiyetten sorumlu olduklarını, hadislerin vahiy olmaması sebebiyle bağlayıcılığının bulunmadığı" görüşü bunun örneğidir. Halbuki karşı görüşe göre Hz. Peygamber, her türlü amelini dine göre yapmakta, din adına konuşmakta, çünkü Allah, O'na bildirmektedir. Bu durumda doğrudan dinle bağıntısı olan sünnet de vahiydir.²⁵⁰

İbn Hazm, "...Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüzde, onun halini Allah ve Rasulüne bırakın"²⁵¹, "O arzusu ile konuşmaz, (size okuduğu) Kur'an, ancak kendisine bildirilen bir vahiydir."²⁵² ayetlerinden yola çıkarak, Kur'an ve sünnetin Allah katından olduğu, Allah'a karşı yapacağımız kulluk görevinde Hz. Peygamber'in sözlerinin de vahiy özelliğinde olduğu görüşündedir.²⁵³

İbn Hazm'a göre, hiç kimsenin dinde kendi görüşüyle hüküm vermesi de helal değildir. Bu durum, Müslümanların sapıtmasına ve yoldan çıkmasına neden olur. Muaz hadisini delil göstererek, re'y ile hüküm verilmesini savunan kişiler vardır. Bu hadisin kesinlikle geçerliliği yoktur, Allah Rasulünün bu kabilden bir söz söylemesi mümkün değildir.²⁵⁴

Kimilerine göre mealciler, Sünnet'in vahiy olduğunu kabullenmenin, Kur'an'ı Sünnet'in derecesine düşürmek, Sünnet'i de Kur'an'ın seviyesine çıkarmak olduğu görüşündedirler. Bu görüşe cevaben, Kur'an'la sünnetin aynı şeyler olmadığı ve birbirinden ayrılan yönleri izah edilmiştir: Kur'an'ı Kerim lafzi yönüyle mucizedir, okunmasıyla ibadet edilir, manası da Allah'a aittir ve bizzat Allah tarafından korunmuştur.²⁵⁵

²⁴⁹ Bakkal, s.21.

²⁵⁰ Şenocak, ss.37,38.

²⁵¹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 4/59.

²⁵² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 53/3-4.

²⁵³ İbn Hazm, s.29.

²⁵⁴ İbn Hazm, s.66.

²⁵⁵ Şenocak, s.41.

2.1.6. Hz. Peygamber'in Ümmi Olmadığı İddiası

Hz. Peygamber'in okuma yazma bilip bilmediği konusu tarihten günümüze kadar ciddi tartışma ve suçlamalara sebep olmuş, günümüze kadar gelmiştir.

Ümmi kelimesi hakkında genel kanı okuma yazma bilmemek anlamına geldiğidir. Ümmilik, okuma yazma bilmeyen, eğitim görmeyen anlamına geldiği gibi bir şeyin aslı, saf, duru, anadan doğma anlamlarında da kullanılır.²⁵⁶ Kur'an'da ümmi kelimesi, Araplar²⁵⁷, Hz. Peygamber²⁵⁸ ve Yahudiler²⁵⁹ hakkında kullanılmıştır.

Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediğini iddia edenler, Kur'an ayetlerinde²⁶⁰ Hz. Peygamber'in ümmi olarak nitelendirildiğini, bunun okuma yazma bilmemeye açık bir delil olduğunu savunurlar. Başka bir Kur'an ayetinde: “Sen şu Kur'an'dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi.”²⁶¹ Buyrulur. Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediğini savunanlara göre bu ayet, O'nun hiç okuyup yazmadığının garantisidir. Ayrıca Cebrail'in “Oku!” emrini, “Ben okuma bilmem!” diyerek yanıtlaması, Kur'an'ı Kerim'i vahiy katiplerine yazdırması ve tarihi olaylar okuma yazma bilmediğinin ispatıdır.²⁶²

Hz. Peygamber'in okur-yazar olmadığını savunanlara göre, O'nun ümmi oluşu, “vahyi önceki kitaplardan aldı” denilerek suçlanmasına engel olmuştur. Vahiy tebliğ eden peygamberin ümmi olması, “Kur'an uydurulmuş bir metindir.” söylemlerinin de önüne geçmiştir.²⁶³

Kimilerine göre, Oryantalistler ve Kur'an Müslümanları, Hz. Peygamber'in okuma yazma bildiğini, Kur'an'da geçen “ümmi” kelimesinin okuma yazma bilmeyen anlamında olmadığını, avam, halk anlamında kullanıldığını söylemişlerdir.

²⁵⁶ Muhammed Emin Yıldırım, **Ümmilik Meselesi**, <https://www.youtube.com/watch?v=kz7KrXJaJL-M>, Erişim:05.08.2018.

²⁵⁷ Bknz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 3/20.

²⁵⁸ Bknz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 62/2.

²⁵⁹ Bknz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 2/78.

²⁶⁰ Bknz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 7/157-158.

²⁶¹ Bknz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 29/48.

²⁶² Ahmet Önkol, Hz. Peygamber'in Ümmiliği, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1986, Sayı:2, 249-262, ss.251,252.

²⁶³ Şenocak, s.103.

Onlara göre bu konudaki ayetler, Hz. Peygamber'in farklı dilde bir metni okuyamaması şeklinde anlaşılmalıdır.²⁶⁴

2.1.7. Şefa'at Yoktur İddiası

Şefa'at, bir kişinin suçunun, günahının affedilmesi ya da bir isteğinin yerine getirilmesi için, bir delile dayanmaksızın aracılık etmek demektir.²⁶⁵ Kıyamet gününde, peygamberlerin ümmetinin affedilmesi için Allah'a niyaz etmesidir.²⁶⁶

İddialara göre Kur'an Müslümanları/Mealciler, iki ayrı hükmü olan ayetleri birbirine karıştırıp çarpıtmıştır. Örnek olarak; Kafirler için şefaatin faydasız olduğundan bahseden Kur'an ayetlerini, Müslümanlarla ilgiliymiş gibi tefsir ederek, şefaatin varlığıyla ilgili ayetlerin inkar edilmesine veya da Kur'an'da çelişki varmış gibi algılanmasına yol açmaktadırlar.²⁶⁷

Ahmet Mahmut Ünlü'ye göre şefa'at yoktur diyenler, kendi kafalarına göre seçtikleri iki Kur'an ayetinden yola çıkarak, Hz. Peygamber'in şefa'at etme hakkının olmadığını söylemektedirler. Ünlü'ye göre, izinli olarak şefa'at hakkı vardır. Bu düşüncesini Bakara suresinin 255. ayetine dayandırmaktadır. Ayrıca Allah, Peygamberlere, alimlere, şehitlere şefa'at hakkı vermiştir.²⁶⁸

2.1.8. Mehdilik İnkârı İddiası

“Yol göstermek” anlamına gelen hüda sözcüğünden türeyen Mehdi kelimesi, kendisine rehberlik edilen²⁶⁹, doğru yol rehberi kişi demektir. Dünyanın sonuna doğru ortaya çıkarak, inanç ve adaleti yaygınlaştıracığı kabul edilmektedir.²⁷⁰ Bu inanç her türlü dinde vardır.

²⁶⁴ Şenocak, s.99.

²⁶⁵ Hüseyin Çelik, Kur'an'da Şefa'at, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2015, Cilt: III, Sayı:1, 283-313, s.284.

²⁶⁶ Mustafa Alıcı, Şefa'at, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:38, s.411.

²⁶⁷ Şenocak, s.135.

²⁶⁸ Ahmet Mahmut Ünlü, **Şefa'at Yok Diyenler Dinlesin**, 11.08.2015, Erişim:23.07.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=qRacxyRE0sQ>.

²⁶⁹ Ethem Ruhi Fırlı, Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine(Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış), **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1981, Cilt: XXV, 179-214, s.197.

²⁷⁰ Ekrem Sarıçioğlu, Mehdi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 28.Cilt, s.369.

Mehdilik, Şia'da güçlü bir biçimde yerleşmiştir. Kaynaklarda, Selefiyye ve hadis alimlerinin, kıyamet alameti olan mehdinin dünyanın son zamanlarında geleceğini kabul ettikleri belirtilmektedir.²⁷¹ İslam'ın temel inanç esaslarından olmadığı için kelamcılar bu konuyu ele almamışlardır. Kur'an'ın konuları arasında yer almaz.

Köprü dergisi yazarlarından Ali Bakkal'a göre, Reşid Rıza, Ahmed Emin, İbn Haldun gibi ilim adamları, mehdilikle ilgili rivayetlerin uydurma olduğunu, bir kurtarıcıya dair ayet olmadığını, bunun akılla uyuşmadığını düşünerek mehdinin geleceğini reddetmektedirler. Günümüzde de Kur'an Müslümanları bu fikre arka çıkmaktadırlar.²⁷²

İhsan Şenocak'a göre Mehdilik konusunda Duha'l-İslam sahibi Ahmed Emin etkisinde yazılıp çizilmekte ve yanlış yolda gidilmektedir. Şenocak, Ethem Ruhi Fırlalı'nın şu cümlelerinin: "Mehdi, renkli ve canlı süsleriyle birtakım maceraların, dünyevi ve siyasi emel sahiplerinin ve çaresiz kitlelerin ilgi merkezi olmuştur."²⁷³ Mehdi hakkında yazarların ortak kanaatlerini ifade ettiğini savunmaktadır.²⁷⁴

Bazı çevreler, mehdi inkarında oryantalistlerin tesiri olduğunu, modernistlerin Goldziher'in görüşlerinden etkilendiklerini düşünmektedir. Goldziher'in tesbitine göre, mehdilik, Yahudilik, Hristiyanlık ve Maniheizm gibi dinlerle ilgilidir, Hz. Peygamber'e ait olduğu düşünülen rivayetlerle İslam dünyasında yayılmıştır.²⁷⁵

Kur'an'ı Kerim'de Mehdi bahsinin olmadığını, en sağlam hadis kaynaklarında buna dair açık bir rivayetin bulunmadığını, olan rivayetlerin de akla uymadığını, bu anlayışın Müslümanları çalışmaktan alıkoyduğunu²⁷⁶ iddia edenler, kimi çevrelerce mehdi hususunu inkar eden kişiler olarak görülmektedir.²⁷⁷

Kimilerine göre, Mehdiyi inkar edenlerin gerekçesi Buhari ve Müslim'de mehdilikle ilgili hadislerin olmamasıdır. Buhari'yi itibarsızlaştırmak isteyenlerin

²⁷¹ Bakkal, ss.29,30.

²⁷² Bakkal, s.30.

²⁷³ Ethem Ruhi Fırlalı, Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine (Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış), **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1981, Cilt: XXV, 179-214, s.214.

²⁷⁴ Şenocak, s.83.

²⁷⁵ Şenocak, s.83.

²⁷⁶ Ahmet Serdaroğlu, **Diyanet İlmî Dergi**, 1968, Cilt: VII, sayı: 72-73, ss.127,128.

²⁷⁷ Şenocak, s.84.

amacı, bu hadislerin Buhari ve Müslim’de bulunmamasını bahane ederek, diğer rivayetlerin de uydurma olduğunu göstermektir.²⁷⁸

Bazı çevreler, şöyle bir mantık örgüsü kurmaktadır: Diğer dinlerde ya da Şia’da var olması nedeniyle mehdinin gelecek olmasını inkar etmek, batıl şeyler sebebiyle hakkı inkar etmek, sahte peygamberlerin çalışmaları yüzünden Hz. Peygamber’i inkar etmek gibidir.²⁷⁹

2.1.9. Mucizelerin İnkarı İddiası

Mucize, peygamberlik iddiasında bulunan kimselerin risaletlerini kanıtlamaları amacıyla, Allah tarafından meydana getirilen olağanüstü olaylardır. Kimilerine göre, bunlar, peygamberlik görevini sorgulayan insanlar için ilahi belge hükmündedir. Mucizeleri yok saymak, peygamberlerin risaletine şahitlik eden bu ilahi yetki belgelerini de kabul etmemektir.²⁸⁰ Her peygamberin az veya çok mucizesi vardır.

Aklı ön plana çıkaran Kur’an Müslümanlarına göre, Hz. Peygamber’in tek mucizesi Kur’an’ı Kerim’dir. O’na ayrıca bir mucize verilmemiştir. Bu noktada iddialarını şöyle somutlaştırmaktadırlar: “Allah bir peygambere mucize verir ve peygamberin muhatap olduğu kimseler onu kabul etmez ve inkar ederse, Allah onları helak eder. Hz. Salih, Hz. Musa ve diğer peygamberlerin muhataplarının helak edilmesi bu konudur. Bu duruma göre örneğin, ayın ikiye ayrılması hadisesi gerçek olsaydı, ona inanmayan Kureyş kavminin helak olması gerekirdi. Kureyş’in helakına dair bir rivayet bulunmadığına göre, kıyamet esnasında gerçekleşecek olan ayın yarılmaması olayını mucize olarak gösteren rivayetler de uydurmadır.”²⁸¹

Bize rivayetlerle gelen, hurma kütüğünün ağlaması, dağ, taş ve bitkilerin Hz. Peygamber’e selamı, yemeklerin artması gibi hadiseler, bazı çevrelerce Allah Rasulü’nün Kur’an’ı Kerim dışındaki mucizeleri olarak kabul edilir.²⁸²

Kimilerine göre, modernistler, Batı karşısında mucizeyi açıklayamayınca inkar yoluna gitmişlerdir. Muhammed Abduh ve onun görüşünde olan kişiler, doğa

²⁷⁸ Şenocak, s.90.

²⁷⁹ Şenocak, s.94.

²⁸⁰ Şenocak, s.129.

²⁸¹ Şenocak, s.128.

²⁸² Şenocak, s.132.

kanunlarına adeta Allah'ın gücünün üzerinde bir yer vermişlerdir. Mucizeleri, pozitivist bir anlayışla doğa olaylarına göre değerlendirmişlerdir.²⁸³

Bazı çevreler, Kur'an'ı Kerim'deki mucize ile ilgili ayetleri kendi kafalarına göre tevil edip çarpıtan Kur'an Müslümanlarının, İsrâ olayında Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Ci'rane'deki bir mescide gittiğini, meleklerin inmesinin manevi destek anlamına geldiğini, Ay'ın yarıma hadisesinin de Kıyamette olacağını ileri sürdüklerini aktarmaktadırlar.²⁸⁴

2.2. KUR'AN MÜSLÜMANI OLARAK GÖRÜLEN KİŞİLERİN GÖRÜŞLERİ

Günümüzde modernistler olarak da isimlendirilenler, onlara bu ismi verenler tarafından, İslam tarihi ve medeniyetini yok sayıyor olmakla itham edilmektedir. İşin aslı, bid'atlerden arınmış saf bir din arıyor oluşlarıdır. Daha önce bahsedildiği üzere, Protestanlıkla bağlantılı bir görünüm içerisinde olmaları rahatsız edici bulunmaktadır.

Fazlurrahman'a göre Modernistler, muhafazakarların sert eleştirilerine maruz kalmaktadırlar. Muhafazakarlar; Modernistlerin, Batı liberalizminden aldıkları düşünceleri, Kur'an'la pekiştirmek için çabaladıklarına inanmaktadırlar.²⁸⁵ Modernist denilen kişiler, gelenekçilerden farklı olarak, Kur'an'ın yeniden anlaşılmasının sağlanmasını ve "asrın idrakine söyletilmesini" savunmaktadırlar.²⁸⁶

Modern zamanlarda Müslümanların bir kısmı bütün mezhepleri, tarihi, kültürü medeniyeti bir tarafa bırakarak sadece hadis üzerinde yoğunlaşmış, bir kısmı da hadis külliyatını değerlendirmede onu bu çağa taşımada zorluk çektiği için sadece Kur'an'a yönelmiştir.²⁸⁷

Kimilerine göre pozitivistin etkisiyle, Kur'an'ı bir bilim kitabı gibi görüp, her bilimsel ilerlemenin Kur'an'la ilgili olduğunu düşünmektedirler. Pozitivist düşünceyi oluşturan deney ve sonuca bağlı bilime çokça yönelinilmektedir.²⁸⁸

²⁸³ Bakkal, ss.26,27.

²⁸⁴ Şenocak, s.134.

²⁸⁵ Rahman, s.317.

²⁸⁶ Keleş, s.72.

²⁸⁷ Mehmet Görmez, **Adres Defteri**, 26.01.2019, Erişim:30.01.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=l5p4ESSZ6nA>.

²⁸⁸ Öztürk, s.59.

Kendilerini Kur'an'cı diye nitelendirenlere karşın, bu tabiri kabullenip kullanmışlardır. Bu fikri benimseyenlerden Yaşar Nuri Öztürk'ün, bir köşe yazısında, "Eğer din meselesinde bir şeyci olacaksak, neden Kur'an'cı olmayalım? Ondan daha emin sığınak, onu gönderen kudretten daha güvenilir dost mu var?" şeklinde ifadeleri vardır.²⁸⁹ Benzer ifadelere, Süleyman Ateş, Muhammed Nur Doğan, İhsan Eliaçık gibi isimlerde ve İktibas, Haksöz gibi dergilerde rastlanır. Bu anlayışın Mısır'daki temsilcisi Muhammed Tefvik Sıdkı, "Nahnü'l-Kur'anıyyun" ifadesini kullanmıştır. Yine Mısır'da Ahmed Subhi Mansur, dini düşüncesini "İslamu'l- Kur'an" olarak nitelendirmiştir.²⁹⁰

Kur'an Müslümanı tabirini kabul eden görüş sahipleri de kendilerini eleştirenlerin tenkidlerine birtakım cevaplar vermenin yanında onlara karşı eleştiriler de getirirler. Şimdi bunlara bakalım:

2.2.1. Akıl/Vahyi Dışlamak

Din, fitrata hitap eder, akılı muhatap alır. İslam aleminde tarih boyunca süre gelen bir yanlış, akılı bir kenara koyma, onu küçümseme anlayışıdır. Bu düşünce yapısı, Müslümanların ilerlemesine engel olan, onları cehalette bırakan, hurafelerle dolu, kurtuluşun akılı bırakmakta olduğunu savunan bir anlayıştır.

İçinden çıkılması güç durumların akılı incelemekten kaynaklandığını, bunun da gerçek sevgi ve ilahi aşka ulaşmaya engel olduğunu söyleyen bu zihniyet, düşünemeyen bir toplum oluşturmak istemektedir.²⁹¹

Akıl ve düşünme İslam dininin temellerindendir. Kur'an'ı Kerim akla ve düşünceye önem verir. Yüce Allah pek çok ayette, düşünmez misiniz? Akletmez misiniz? İfadeleriyle insanlığa sorarak, düşünüp öğüt almalarını istemektedir.

Akıl, insanı özgürleştiren, hedefine doğru yürüten, kaliteli bir yaşam sürmesini, iman edip mutlu olmasını sağlayan bir güçtür. Kur'an'ı Kerim'in anlaşılması için de akıl gereklidir. Akıl sahibi olmak dinin emir ve yasaklarından sorumlu olmaktır. Takvaya akıl sayesinde ulaşılır. Kur'an'ı Kerim'de "Şüphesiz

²⁸⁹ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur'an'daki İslam Üstüne**, 25.08.2008, Erişim: 22.09.2018 <http://www.hurriyet.com.tr/kurandaki-islam-ustune-9738503>.

²⁹⁰ Öztürk, s.134.

²⁹¹ Bayraktar Bayraklı, **Kur'an'sız Müslümanlık**, 4.Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.129.

yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen), sağırılar dilsizlerdir.”²⁹² buyurularak, aklını kullanmayanların durumu anlatılır.

Bayraktar Bayraklı’ya göre, ilk emri “Oku” olan bir kitaba, danışıp fikir alışverişi yapan bir Peygamber’e rağmen Müslümanlar, okuyup bilgilenmeyen, araştırıp öğrenmeyen, taklid eden bireyler haline gelmişlerdir. Bu nedenle hurafeler, yanlış bilgiye dayalı içtihatlarla Kur’an eksenli din anlayışından uzaklaşmış, beşeri düşünceler din olarak kabul edilmiş ve Kur’an hayatımızdan çıkmıştır. Bu durum bizi, “Kur’an Müslümanlığı Sapkınlığı” iftirasıyla karşı karşıya bırakmıştır.²⁹³

2.2.2. Kur’an’ın Yeterliliği

Günümüzde Kur’an’ın her konuyu açıklamak için yeterli olmadığı, ibadetlere dair bilgilerin eksik kaldığı, neyin nasıl yapılacağı hususunda boşluk olduğu, bu yüzden sünnet ve hadislerle bu boşluğun doldurulacağı iddia edilmektedir. Edip Yüksel’e göre bu iddialar, Emevi ve Abbasiler döneminde uydurulan dinin tesirleridir. Kur’an’ın tamamlanması ve açıklanması için, din adamları tarafından ciltler dolusu kitap yazılmıştır.²⁹⁴

Bayraktar Bayraklı’ya göre Kur’an’ın yeterliliğini sorgulamak, Kur’an’da eksiklik olduğunu kabul etmektir.²⁹⁵ Allah eksik vahiy göndermiş ya da biz gönderdiği vahyi beğenmiyoruz anlamına gelir. Kur’an’ın yeterliliğinin sorgulanması demek, değişen yaşam koşullarında ortaya çıkan problemlerin, çözümünde Kur’an’ın aciz kalması demektir.

Allah, tüm insanlık için olan Kur’an’ı Kerim’i, tam olarak göndermekten aciz değildir. Maide suresinin üçüncü ayetinde “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim.” buyurulmaktadır. Bu ayete göre, Kur’an’ı Kerim eksik, biz onu başka şeylerle tamamlayacağız diyemeyiz. Bu durumda Hz. Peygamber de eksik gelen bir kitabın tebliğini yapmış olur. O zaman, Hz. Peygamber’in sünneti de tamam olmaz.²⁹⁶

²⁹² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 8/22.

²⁹³ Bayraklı, s.367.

²⁹⁴ Edip Yüksel, **İslami Reform İçin Manifesto**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.7.

²⁹⁵ Bayraklı, s.179.

²⁹⁶ Bayraklı, s.180.

Bayraktar Bayraklı, abdest, namaz gibi konuların da Kur'an'ı Kerim'de ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı görüşündedir. Abdestin nasıl alındığını ve hangi hallerde bozulduğunu, namazın kıyam, rüku, secde ve vakitlerini, Kur'an'ı Kerim belirlemiş, uygulamasını ise Hz. Peygamber yapmıştır.²⁹⁷

İsrafil Balcı'ya göre, geleneksel görüşlerde, 'hadisler olmasaydı namaz kılmayı nasıl öğrenirdik' gibi kolay ve anlamsız bir iddia vardır. Hadis rivayetlerinde namazın kılınış biçiminden namazda okunanlara kadar çeşitli tasvirler vardır. Hz. Peygamber'in namazıyla alakalı rivayetler, son şeklini alan namaz ibadetine dair haberlerdir. Kıyam, kıraat, rüku, secde, ka'de gibi kavramların ifade ettiği anlam, ayetlerde yer almaktadır.²⁹⁸ Namaz ibadeti, risaletin beşinci yılına doğru farz kılınmış, vakitleri, kaç rekat olduğu gibi hususlar zamanla belli bir biçim kazanmıştır.²⁹⁹

Bayraktar Bayraklı'nın ele aldığı başka bir husus ise, Kur'an ayetlerinin hükmünün hadisle ortadan kaldırılabileceği iddiasıdır. Bu söylem, Kur'an'ı Kerim'e iftira,³⁰⁰ bilimsel cinayet ve ahlaksızlık, apaçık düşmanlıktır.³⁰¹ Bir Peygamber'in kendisine vahyedilen ilahi mesaja, söz ve davranışlarıyla ters düşmesi imkansızdır.³⁰² Hz. Peygamber de Kur'an'ı tebliğ etmek ve O'na uymakla görevlidir. Hiçbir zaman, Kur'an'a uygun olmayan, karşıt bir şey söylememiştir.

²⁹⁷ Bayraklı, ss.181,182.

²⁹⁸ İsrafil Balcı, **Hiz. Peygamber ve Namaz**, 4.Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.77, İsrafil Balcı, erken dönem rivayetlerini ele alarak, İslam'dan önceki din ve kültürlerde, değişik biçimde, namaz ve benzeri ibadetlerin bulunduğunu anlatır. Rivayetlere göre, Arapların namaz benzeri ibadeti yaptıklarının bilindiğini, Hz. Peygamber'in bi'setin ilk yıllarında, sabah ve akşam olmak üzere iki vakit namaz kılarken, buna gece namazının da eklendiğini, bu namazların dua ve zikir şeklinde olduğunu anlatmaktadır. Mümin suresinin 55.ayeti, Hz. Peygamber'in sabah ve akşam günde iki vakit namaz kıldığı görüşüne kaynak olarak gösterilir. Taha suresinin 130.ayeti ve İsrâ suresinin 78.ayeti ile beş vakit namazın vakitleri bildirilmiştir. İsrâ olayından sonra namazlar günde beş vakit olarak kılınmaya başlanmıştır. Başka bir husus rekat sayısı ise rivayetlere göre, Mekke dönemindeyken iki, Medine'ye hicretten sonra ise dört rekata çıkarılmıştır. Bu husus, Hz. Peygamber'in uygulamasıyla belirlenmiştir. Bkz. s.11-72.

²⁹⁹ Balcı, s.33

³⁰⁰ Bayraklı, s.195.

³⁰¹ Bayraklı, s.199.

³⁰² Kamil Çakın, Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1993, Cilt:XXXIV, (237-262), s.238.

2.2.3. Sünnet ve Hadisin İnkâr Edilmesi

Soyut bir bilgi olan vahyin, yaşama geçirilmesi bir Peygamber örnekliliği ile mümkündür. Yüce Allah, tüm insanlığa müjdeci ve uyarıcı olarak Hz. Muhammed'i göndermiştir. Bu Kur'an'ın doğruladığı bir gerçektir.³⁰³ Müslümanlar, İslam tarihi boyunca sünnet ve hadise bağlılıklarını devam ettirmeye özen göstermişlerdir.

Sünnet; Hz. Peygamber'in ümmetine ve bütün insanlığa risaletini tebliğ etmek amacıyla, söylediği sözler, yaptığı davranışlar, gittiği yol ve yöntemler yani yaşam tarzıdır.³⁰⁴ Hayri Kırbaçoğlu'na göre Sünnet, Kur'an'ın yaşama geçirilmiş uygulama ve açılımıdır. Bu nedenle Kur'an'a karşıt durumda olması söz konusu değildir.³⁰⁵

Bayraktar Bayraklı'ya göre, Hz. Peygamberin sünneti, Kur'an'da belirlenmiş olan şeylerin yaşamda uygulanmasıdır.³⁰⁶ O, sünneti ile Kur'an'ın hükümlerini, Kur'an'ın istediği şekilde yerine getirmiş, tüm insanlığa örnek olmuştur.

Haz. Muhammed'in insanlarla olan ilişkileri, ümmetine sunduğu örneklik ve öğütleri, yaptığı veya yapmaya çalıştığı her şey sünnettir. Cahiliye dönemi insanlarını, zihni ve ahlaki gerilikten kurtararak, insanlara dini ve en güzel davranış biçimlerini öğretmiş, insanları bilmedikleri başka konularda da aydınlatmış ya da aydınlanmalarının yolunu açmıştır.³⁰⁷ Kur'an'ı Kerim'de bu husus şöyle bildirilmektedir: “Nitekim kendi aranızdan, size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik.”³⁰⁸

Mehmet Nuri Yılmaz'a göre, Hz. Peygamber'in sünneti, O'nun tüm öğretilerinin de kaynağı olan Kur'an'ı Kerim'in açıklanması ve yorumlanmasından oluşur. Örneğin, Kur'an'ı Kerim'de geçen namaz(salat) kavramı ile Allah, insanların sevgi ve saygı ile kendisine yönelmelerini istemektedir. Bu kavramı yorumlayarak, insanların Allah'a nasıl yönelmeleri gerektiğini gösteren Hz. Peygamberdir. Bu ve benzeri temel konuları anlamak, hayata geçirmek, Hz. Peygamber'in ilahi öğretileri

³⁰³ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 33/45.

³⁰⁴ Bigiyef, s.6.

³⁰⁵ Kırbaçoğlu, s.17.

³⁰⁶ Bayraklı, s.181.

³⁰⁷ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, **D.İ.B. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir I**, Cilt:1, s.237.

³⁰⁸ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 2/151.

açıklamasıyla, onlara örneklik teşkil etmesiyle olmaktadır.³⁰⁹ Allah, Kur'an'ı Kerim'de Rasulü'nün örnekliğinden bahsetmektedir.³¹⁰ Görüldüğü üzere, Kur'an'ı Kerim'in tam olarak anlaşılabilmesi için, Hz. Peygamber'in açıklamaları, uygulamaları kısacası sünnetine ihtiyaç vardır.

Kur'an ve sünnet birbirlerinin tamamlayıcısıdır, rakibi değildir. Allah, kendisiyle birlikte Hz. Peygamber'e itaat etmemiz gerektiğini birçok ayetle Kur'an'ı Kerim'de bildirmiştir.³¹¹ Rasulü'nün buyruklarına uyup, sözlerini dinleyip doğru yola erişmemizi istemiştir.³¹² Burada kasıt, Hz. Peygamber hayattayken, kendisinin buyruklarına itaat etmek, vefatı sonrasında ise, belirlediği hükümleri, yaptığı çözümleri dikkate alarak sünnetine bağlı kalmaktır.

Mehmet Görmez katıldığı bir televizyon programında günümüzdeki tartışmalara dair şunları söylemektedir: Sünnet, Rasulullah'ın sadece peygamber sıfatıyla örnek alınsın diye yaptığı davranışlardır. Sünnet meselesinde en önemli problem, dini olanla kültürel olanın ayırt edilemiyor olmasıdır. Hiçbir Peygamber kendi kavminin kültürünü, örf ve adetini evrensel bir dine dönüştürmemiştir. Bir dine girebilecek en büyük bid'at, o toplumun örf ve adetini evrensel bir dine dönüştürmektir.³¹³

Kelime anlamı söz, haber olan hadis, Hz. Peygamber'in yaptığı, onayladığı ya da kabul etmediği davranışları inceleyen, sahabe hakkında da bilgi veren bir bilim dalıdır.³¹⁴ Sünnet ve hadis, İslam dininin Kur'an'dan sonraki kaynaklarıdır.

Hüseyin Atay'a göre, Hz. Peygamber'in sözü olan hadis, Allah'ın sözüyle eş değerde tutulmaktadır. Bu, ilmen ve dinen yanlış bir durumdur. Bir hadis mütevatir bile olsa, kaynak olarak daima Kur'an tercih edilmelidir. Çünkü hadis, Allah'ın keliması olan Kur'an'ı Kerim'e denk değildir.³¹⁵

Hz. Muhammed, Kur'an dışındaki sözlerinin Kur'an metniyle karışmaması ve vahyin sağlam bir şekilde insanlığa iletilmesi için hadis yazımını kendisi yapmadığı

³⁰⁹ Yılmaz, s.7.

³¹⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 33/21.

³¹¹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 3/32, 4/59.

³¹² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 24/54.

³¹³ Mehmet Görmez, **Adres Defteri**, 26.01.2019, Erişim:30.01.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=l5p4ESSZ6nA>.

³¹⁴ Rahman, s.106.

³¹⁵ Hüseyin Atay, **Kur'an'a Göre Araştırmalar IV**, Baskı Semih Ofset, 1995, Ankara, s.26.

gibi yapanlara da engel olmuştur.³¹⁶ Hz. Peygamber'in sözlerinin Kur'an'la karışması durumunda Kur'an, Allah kelamı olarak görülmeyebilirdi. Bu nedenle Kur'an ayetlerini, kendi sözlerinden ayrı tutmuştur.³¹⁷

Hadislerin inkarı için, Hz. Peygamber'in sağlığında hadis yazımına izin vermediği için hadislere güvenilemeyeceğini söylemek, bu sözleri toptan reddetmek iddiası çelişkilidir. Çünkü bu iddia sahipleri, Hz. Peygamber'in hadis yazımına engel olduğunu, bazı rivayetlere dayanarak söylemektedirler.³¹⁸

Kırbaçoğlu'na göre, yalnızca Kur'an'la iktifa etme, Sünnet'i önemsememe anlayışında olanlara, İslam'ın ilk asırlarından bu yana rastlanır. Bu anlayışta olanlar, geçmişteki gibi günümüzde de sayıları ve tesirleri bakımından azınlıktadırlar. Bunların yanısıra hak etmediği halde, sünnet inkarcılığıyla suçlananlar da olmuştur. İslam tarihinde, Hariciler ve Mutezile, Ehl-i Sünnet alimlerinin görüşlerinin temeli olan hadisleri eleştirdikleri, sünnetin kanıtı hakkında delil teşkil eden hadisleri, kendi oluşturdukları şartlara uymadığı gerekçesiyle reddettikleri için, Ehl-i Sünnet alimlerince sünnet inkarcılığıyla suçlanmışlardır. Kur'an harici kaynağa ihtiyaç duymadıklarını bildiren Hariciler bile, hicri ikinci asırda kendi hadis ciltlerini oluşturmuşlardır.³¹⁹

Hicri ikinci asırda hadisleri tümüyle inkar etme eğilimi görülmüştür. Sünnet ve hadise olumsuz yaklaşanların, rasyonalist bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Kur'an'da her ihtiyaca cevap olduğunu, başka bir şeye gerek kalmadığını söylemektedirler.³²⁰ Onlara göre bu nedenle Kur'an dışında kalan, hadisler ve sünnet lazım değildir.

Sünnet, Rasulullah'ın sadece peygamber sıfatıyla örnek alınsın diye yaptığı davranışlardır. Sünnet meselesinde en önemli problem, dini olanla kültürel olanın ayırt edilemiyor olmasıdır. Hiçbir Peygamber kendi kavminin kültürünü, örf ve adetini evrensel bir dine dönüştürmemiştir. Bir dine girebilecek en büyük bid'at, o toplumun örf ve adetini evrensel bir dine dönüştürmektir. Hz. Peygamber'in söz ve davranışları yaşantısı, tüm insanlığa rehber olacak niteliktedir.

³¹⁶ Keleş, Önsöz, s.9.

³¹⁷ Rahman, s.105.

³¹⁸ Kırbaçoğlu, ss.136,137.

³¹⁹ Kırbaçoğlu, ss.119,120.

³²⁰ Kırbaçoğlu, ss.130,131.

Sünnetin yanlış anlaşılması yanlış yorumlara yol açabilir. Sünnet ve hadisin doğru yorumlanmasının yolu Hz. Peygamber'i tanımaktan geçer. Hz. Peygamber'in üslubu, ifade ediş biçimi, amaçları ve tavırları bu noktada önemlidir.³²¹ Kur'an bu konuda bilgilenebileceğimiz güvenilir dini bir belgedir.³²²

Akıl, düşünce, ilim, önyargılar gibi faktörler hadis ve sünnetin doğru algılanmasında önemli bir etkidir. Bir sözü, Hz. Peygamber'den bizzat dinleyip gözlemlemek ile dolaylı yoldan duymak farklıdır.³²³ Hz. Peygamber'in sözlerinin, farklı kişilerden gelmesi, sözlüden yazılıya dönüşmesi, anlamıyla rivayet edilmesi gibi faktörler doğruluk meselesini ortaya çıkarmıştır.³²⁴

Hadis meselesini eleştirel bir bakış açısıyla incelemekten asıl olanı tesbit etmek zayıf bir ihtimaldir. Alimlerin hadisleri incelemeye alınca sünnet yok olur, Kur'an'dan da uzaklaşılır korkusu, bunu yapmaya engel olmaktadır. Kur'an'ı da ayakta tutan sünnettir. Bazı Müslümanların sünnet ve hadisi toptan reddetmeleri onların korkularını haklı çıkarmaktadır.³²⁵ Günümüzde de bunun benzeri düşünceler mevcuttur. İhsan Şenocak, Buhari ve Müslim gibi hadis kaynaklarının incelemeye tabi tutulmasını oryantalist proje olarak görmekte, sünnetin, hatta İslam'ın yıkımı olduğunu iddia etmektedir.³²⁶

Sünneti inkar edenlerin gerekçesi, sünnetin insanları Kur'an'dan uzaklaştırdığını düşünmeleridir.³²⁷ Bu durum, insanların yanlış davranışlarından heva ve heveslerinden kaynaklanmaktadır. Geçmişte sünnet ve hadisi reddedenlerin gerekçelerinin tekrarlandığı görülmektedir.³²⁸ Hadisler Kur'an gibi korunmamıştır ama hepsi asılsız da değildir.³²⁹ İçlerinde mevzu olanlar da vardır.

Hadis rivayet etmemek, hadisten başka ilimlerle meşgul olmak, hadisin lafzı dışına çıkmak sünnete uymamak ve bid'at olarak görülmüştür.³³⁰ Sünneti reddetme anlayışında yok yere inkarcılıkla itham edilenler vardır. İslam tarihinde, rey ehli

³²¹ Görmez, s.382.

³²² Kırbaşoğlu, s.17.

³²³ Görmez, s.383.

³²⁴ Görmez, s.379.

³²⁵ Rahman, s.340.

³²⁶ İhsan Şenocak, **Buhari ve Müslim Çökerse İslam Çöker**, 08.01.2015, Erişim:08.02.2018, - <https://www.youtube.com/watch?v=tQxwVlyzNrY>.

³²⁷ Bigiyef, s.20.

³²⁸ Kırbaşoğlu, s.131.

³²⁹ Kırbaşoğlu, s.135.

³³⁰ Hansu, s.304.

tafaftarı olan Mutezile başta olmak üzere, bir çok kişi ve mezhep sünnet inkarcısı olarak itham edilmiştir.³³¹

Mehmet Görmez'e göre kalam, tefsir, hadis gibi alanlardaki İslam alimlerinin yazmış oldukları eserlerini dahi okumayıp toptan sünnet inkarcısı diyerek hüküm verip reddetmek makul değildir. Aynı şekilde Haricileri, Mutezile mezhebine bağı alimleri de sünnet inkarcısı olarak görmek yanlış bir bakış açıdır.³³²

Hariciler ve Mutezile ile bağlantısı bulunanlar, Ehl-i Sünnet alimlerinin hükümlerinin kanıtı, bazı hadisleri kabul etmemeleri sebebiyle inkarcılıkla suçlanmışlardır.³³³

Yaşar Nuri Öztürk'e göre, Kur'an'daki din, Arap-Emevi müdahalesi ile yozlaştırılıp, sonraki devirlerde mezhep ve tarikatlar tarafından derinleştirilerek karmaşık bir kurum olarak ortaya çıkarılmıştır. Bu esnada, Hz. Peygamber'e birçok yalan söz isnad edilmiştir. Bu uydurma sözlere karşı çıkanlar da sünnete karşı çıkmakla suçlanmıştır.³³⁴

Sünnet ve hadisin tamamını inkar etmekle bazı hadisleri reddetmek aynı şey değildir. İslam tarihinde ilim sahibi kişilerden birinin sahih görmediğı hadisi diğeri onaylamamıştır. Yapılması gereken, tartışmaları bırakarak araştırmaktır.

Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki devirlerde derlenip toplanan hadisler rivayet edilirken bilerek ya da bilmeden yapılan yanlışların etkisinde kalmıştır. Bu nedenle rivayet eden kişilerin güvenilirliğı, yalan konuştuğı kesin olan kişilerin rivayetlerinin araştırılması, aktarma yasalarının belirlenmesi hadisçiler için son derece mühimdir.³³⁵

Hadis ve Sünnet meselesi bütün yönleriyle çözülmüş bir konu değildir. Bu konuda hala ciddi sıkıntılar vardır. Bunları görmezden gelerek, her hadisi kabullenmek, toptan inkar etmek gibi yanlıştır. Bu mevzu uzun zamandır iki aşırı uçta savunulmaktadır. Meselenin çözümü için, Sünnet'i inkar edenlerin, Kur'an'a uygun bir Hadis tenkid sistemiyle, sahih hadisleri kabullenmeleri, diğ

³³¹ Hansu, s.304.

³³² Görmez, Bigiyef'e ait Kitabu's-Sünne Önsöz, s.v.

³³³ Kırbaşoğlu, s.120.

³³⁴ Y.Öztürk, Önsöz, s.8.

³³⁵ Hansu, s.129.

görüştekilerin ise hadislerin değerlendirmeye tabi tutulmasına cephe almamaları gerekmektedir.³³⁶ Ancak böylece uzlaşma sağlanabilir, bu kısır döngüden çıkılabilir.

İslam düşüncesinde sünnet ve hadisin konumu tartışmaları, uç noktalarda olduğu için netice sağlanamamıştır. Sünnet ve hadisin tamamının inkarıyla sonuçlanan anlayış bunlardan biridir. Ötekisi ise sünnet ve hadisle ilgili ne gelmişse savunan anlayıştır. Bu iki anlayış, on dört yüzyıldır önyargılı değerlendirmeleri nedeniyle tartışmaktadır. Kısır döngü haline gelen yersiz tartışmaların sonlanması, sünnetin İslam'daki yerinin daha iyi anlaşılması için faydalıdır.³³⁷

Mehmet Görmez'e göre hadis kaynakları konusunda ifrat ve tefrit vardır. Bir taraf bütün hadis kaynaklarının doğru olmadığını ve Müslümanları bozduğunu düşünmekte, bir taraf ise hadis kaynaklarını Kur'an'la' beraber iman edilecek kitaplar olarak kabul etmektedir.³³⁸

70'li yıllardan itibaren, sünnet ve hadis sorunlarının konuşulduğu bilimsel toplantılar düzenlenmiştir. 1976'da Pakistan, 1977 yılında Türkiye, 1979'da Katar bu toplantılara ev sahipliği yapmıştır. Katar sonrası bu toplantılar, "Sünnet ve Siret Sempozyumu" isminde anılmıştır.³³⁹ Burada gündem konusu sünnet ve hadis inkarcıları olmuştur.

Bu toplantılar, 1982'de Cezayir ve Libya'da, 1985'de Mısır'da, son olarak 1989'da Ürdün'de tertip edilmiştir. Ürdün'de, sünnet ve hadis için yeni arayışların başladığından bahsedilmiştir. Düzenlenen bu sempozyumlar, hadis ve sünnetin anlaşılması ve değerlendirilmesi konusunda, İslam alemi için önemlidir. Fakat, sünnet ve hadis konusundaki her meselenin çözümü gerçekleştirilememiştir.³⁴⁰

2.2.4. Haram ve Helal Belirleme Yetkisi

Yaşar Nuri Öztürk'e göre din adına hüküm verme ve söz söyleme yetkisi yalnızca Allah'a aittir. Dinin içeriğini de Kur'an'ı Kerim belirler. Kur'an'ı Kerim dışında hüküm aramak yanılmak, bu hükmü kabul etmek ise şirktir. Hz. Peygamber,

³³⁶ Kırbasoğlu, s.147.

³³⁷ Kırbasoğlu, s.16.

³³⁸ Mehmet Görmez, **Adres Defteri Programı**, 26.01.2019, Erişim: 30.01.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=l5p4ESSZ6nA>.

³³⁹ Görmez, s.128.

³⁴⁰ Görmez, s.129.

Kur'an'ı Kerim dışında hiçbir şey söylememiştir. O'nun yaptığı, Kur'an'ın emirlerine açıklama getirmek ve bu emirler doğrultusunda yaşayıp insanlara örnek olmaktır.³⁴¹

Mehmet Görmez'e göre de İslam dininde helal ve haram olan şeyleri belirleme yetkisi, dinin esaslarını ortaya koyma yetkisi Allah'a aittir.³⁴² Allah bunu, Kur'an'ı Kerim'in bazı ayetlerinde "...size haram kılındı", "...size helal kılındı" ifadeleriyle bildirmektedir.³⁴³ Y.Öztürk'e göre bu yetkide konuşmaya kalkışmak, Allah'ın gücüne ortak olmak demektir. Kur'an'ı Kerim bunu şirk olarak isimlendirmektedir.³⁴⁴

Y.Öztürk, Hz. Peygamber'e atfedilen bir rivayetin, Kur'an emirleriyle uyuşmuyor olması ve Kur'an dışında bir hüküm getiriyor olması durumunda, bu rivayetin Hz. Peygamber'e ait olduğunun onaylanamayacağını savunmaktadır. Ona göre, bunun aksini iddia etmek şirktir.³⁴⁵

Mustafa İslamoğlu'na göre ise, Peygamber efendimizin haram ve helal koyma değil, yasak koyma yetkisi vardır. Hz. Peygamber'in getirdiği yasaklar, Allah'ın getirdiği yasaklar için bir açıklamadır.³⁴⁶

Bu konuda benzer bir görüş Bayraktar Bayraklı'ya aittir. Hz. Peygamber'in Allah'ın kitabında koymuş olduğu hükümleri değiştirip ortadan kaldırma gibi bir yetkisi yoktur. Allah hiç kimseye böyle bir yetki vermemiştir.³⁴⁷ Bu durum Hakka suresinde şöyle açıklanmaktadır: "Eğer (Peygamber), bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı, mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik."³⁴⁸

Sünnet'in bir delil olduğuna dair pek çok eser yazılmış, ama bu eserlerde, konuyla ilgili ayetlerin tümü sınıflandırılmadan alıntılanmış, ve bu eserler savunmacı bir anlayışla yazılmıştır.³⁴⁹

³⁴¹ Y.Öztürk, Önsöz, s.7.

³⁴² Mehmet Görmez, **Haram ve Helal Koyma Yetkisi Yalnız ve Yalnız Allah'a Aittir**, 07.09.2016, Erişim:08.05.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Crl-VcPrvs8>.

³⁴³ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 5/3-96.

³⁴⁴ Y.Öztürk, s.451.

³⁴⁵ Y.Öztürk, Önsöz, s.8.

³⁴⁶ Mustafa İslamoğlu, **Peygamberimizin (sav) Helal veya Haram Koyma Yetkisi Var mıdır?** 18.08.2012, Erişim:23.06.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=eFaT2ZDx1Go>.

³⁴⁷ Bayraklı, s.196.

³⁴⁸ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 69/ 44-46.

³⁴⁹ Kırbaçoğlu, s.148.

2.2.5. Hadislerin Kur'an'a Arzı

Hadisleri Kur'an'ı Kerim'e arz etme metodu, hadislerin Kur'an'la karşılaştırılıp incelenmesi için ortaya konulmuştur. Bu yöntem, sünnet ve hadisler için uydurulan yalan haberlere karşı bir engeldir. Sünnet ve hadis koruyucusudur.³⁵⁰

Kamil Çakın'a göre, hadisleri Kur'an'a arz etme metodu, Hz. Peygamber'den ve sahabelerden gelen uygulamalar ve örneklerle dayandırılmaktadır.³⁵¹ Ona göre, hadis ve sünnet ile Kur'an arasında herhangi bir çatışma olamaz. Hz. Peygamber'in kendi sözlerini Kur'an'a dayandırma gibi bir çabası yoktur. Sahabe belli şartlar altında arz metoduna başvurmuştur. Bu durum, sahabenin kişisel tutumudur. Hatta bu metodun doğruluğu için, Hz. Peygamber'e hadis isnad edilmiştir.³⁵² Çeşitli lafız farklılıklarıyla rivayet edilen arz hadisi, güvenilir hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

İmam Şafii ve Ehl-i Hadis de arz ile ilgili rivayetleri mevzu olarak kabul etmektedir. Ehl-i Hadis bu rivayetlerin Hariciler ve Şiilerce ortaya çıkarıldığını düşünmektedir. İlgili rivayetlerin, Hariciler tarafından ortaya çıkarıldığı meselesi tartışılır, çünkü; Hariciler hadis rivayetinde diğer mezheplere göre daha dikkatlidirler. Ayrıca bahsedilen rivayetlerin uydurma olduğunu öne sürmek, bu rivayetleri sahih olarak kabul eden pek çok fıkıh alimini de mevzu hadislerle amel etmekle suçlamak olur.³⁵³

Hiz. Aişe ve pek çok sahabe hadisleri Kur'an'la ilişkilendirmişlerdir. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği "veled-i zina, üç kişinin en şerlisidir." haberi karşısında Hiz. Aişe şunları söylemiştir: Rasulullah kendisine sıkıntı veren bir adamın soyunu sorunca, onun veled-i zina olduğunu söylediler. O zaman Rasulullah, "O, üç kişinin en şerlisidir" buyurdu. Yüce Allah, "Hiç kimse, başkasının günah yükünü yüklenmez"³⁵⁴ buyurmaktadır.³⁵⁵ Hiz. Aişe burada, Hiz. Peygamber'in Kur'an'la uyuşmayan bir söz söylemeyeceğinden emin bir şekilde, duyduğu hadisi Kur'an'a arz etmektedir.

³⁵⁰ Keleş, s.82.

³⁵¹ Çakın, s.237.

³⁵² Çakın, ss.247,248.

³⁵³ Öztürk, s.161.

³⁵⁴ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, D.İ.B. K.K.M. 35/18.

³⁵⁵ Bedruddin Ez-Zerkeşi, **Hiz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler**, 7.Baskı, Yayına Hazırlayan Bünyamin Erul, Otto Yayınları, Ankara, 2015, s.43.

Ebu Hanife'ye göre, Allah'ın Rasulü, Allah'ın kitabına muhalefet etmez, Allah'ın kitabına muhalefet eden kimse de Allah'ın Rasulü olamaz. Hz. Peygamber'den, Kur'an'ı Kerim'e aykırı hadis nakleden kişiyi reddetmek, Hz. Peygamber'i reddetmek veya yalanlamak değildir. Tam tersine, Hz. Peygamber adına gerçek olmayan rivayetleri ve bunları aktaran kimseyi reddetmek demektir. Hz. Peygamber'in söylediği her şey, işitmiş olalım veya olmayalım başımız gözümüz üstüner. Böylece, Hz. Peygamber'in Allah'ın yasakladığı şeyi emretmediğine, emrettiği şeye de engel olmadığına şahitlik ederiz. O hiçbir bid'at ortaya koymamış, Allah'ın söylemediği hiçbir şeyi de Allah'a dayandırmamıştır.³⁵⁶

Ebu Hanife'nin düşüncesine göre, hadisin Kur'an'a arz metodu kaçınılmaz bir ölçüttür. O, bu metodu kabul etmiş ve uygulamıştır.³⁵⁷ Mezhep imamlarından İmam Malik de hadislerin Kur'an'a arz edilmesini kabul ederken, İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel ise hadislerin Kur'an'a arzını uygun bulmamıştır.³⁵⁸

Mehmet Okuyan'a göre de Hz. Peygamber, Kur'an'a ters olan, onun anlamını değiştiren herhangi bir şey konuşmaz; konuşsaydı zaten peygamber olamazdı. Bu durum, herkes tarafından onaylanan veya onaylanması gereken bir gerçektir. Ona göre, Hz. Peygamber'e ait olduğu bilinen herhangi bir rivayette bahsedilen konu, Kur'an'ı Kerim'de var ise, rivayetin doğruluğu Kur'an'a arz edilerek tesbit edilebilir.³⁵⁹

2.2.6. Kur'an'ın Müslümanı Olmak

Kur'an Müslümanı ve hadis inkarcısı olmakla itham edilen Mehmet Okuyan'a göre, "Kur'an'ın Müslümanı olmak son yılların fitnesidir" demek, korkunç bir ifadedir. Kur'an'ın Müslümanı olmakla şeref duyacağını belirten Okuyan, Kur'an'ın Müslümanı olmanın Hz. Peygamber'i tanımamak değil, bilakis peşinden gitmek olduğunu, Hz. Peygamber'in varlığını kabul etmeyen kişinin Kur'an

³⁵⁶ Ebu Hanife Numan b. Sabit, **İmam-ı A'zam'ın Beş Eseri El-Alim Ve'l-Müteallim**, Çev. Mustafa Öz, İfav Yayınları, 13.Baskı, 2017, İstanbul, s.24.

³⁵⁷ Çakın, s.248.

³⁵⁸ Bakkal, s.16.

³⁵⁹ Mehmet Okuyan, **Kur'an'a Göre Kabir Azabı**, 5.Baskı, Düşün Yayıncılık, 2018, İstanbul. s.306.

Müslümanı olmak şöyle dursun Müslüman dahi olamayacağını katıldığı bir televizyon programında anlatmaktadır.³⁶⁰

“Kur’an Müslümanı ve hadis inkarcısı” olarak görülen başka bir isim Mustafa İslamoğlu, bir cemaat liderinin “Kur’an Müslümanlığı diye bir sapıklık çıktı” sözüne cevaben; Hz. Peygamber’in Kur’an’la Müslüman olduğunu yani, O’nun da Kur’an Müslümanı olduğunu, bir televizyon programında anlatmaktadır. “Kur’an’sız Müslümanlığın, Allah’sız Müslümanlık” demek olduğuna dikkat çekerek, Kur’an Müslümanlığının sapıklık olduğunu savunan kişilerin, insanları kendilerine çağırdığını, bir bakıma manevi dünyanın yer altı mafyalığını yaptıklarını ifade etmektedir.³⁶¹

2.2.7. Kur’an Harici Kaynak Kabul Edilmemesi

Kur’an’ı referans alarak sünnete mesafeli duran, Hindistan ve Mısır’daki Kur’anıyyun temsilci ve takipçileri Kur’an harici kaynak kabul etmemektedirler. Hindistan’da Seyyid Ahmed Han tarafından başlatılan ve izinden giden birçok insanın olduğu bu hareket, İngiliz hakimiyetinin tesiriyle oluşmuştur. Dini düşüncenin yenilenmesi merkezli bu yaklaşım, zaman içinde yaygınlaşıp, bir kurtuluş yöntemine dönüşmüştür.³⁶²

Geleneksel dini düşüncüyü, dini ilimleri sorgulayan Ahmed Han, ilk başlarda sahih olan hadislerin belirlenmesi gerektiğini savunurken, sonraları hadislerin gerçek olmadığını ve bağlayıcılığının bulunmadığını söyleyerek tümünü reddetmiştir.³⁶³ Bu durum, Hint alt kıtasında devam etmiştir.

Hint alt-kıtasında, Batı’daki gibi sosyal bir modernizm ortaya koymaya çalışan Seyyid Ahmed Han, siyasi ve sosyal görüşleri nedeniyle çokça tepki almıştır.³⁶⁴ Eliaçık’a göre, bazı gelenekçilerin Seyyid Ahmed Han hakkında söyledikleri “İngiliz aracısı, modernist fikirlerle İslam’ın aslını bozarak,

³⁶⁰ Mehmet Okuyan, **Biz Kur’an’ın Müslümanı Olmakla Şeref Duyarız**, 03.01.2013, Erişim: 22.09.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=Z4C6uHP9H7Q>.

³⁶¹ Mustafa İslamoğlu, **“Kur’an Müslümanlığı Diye Bir Sapıklık Çıktı” İfadesine İslamoğlu’nun Verdiği Cevap**, 21.07.2016, Erişim: 15.03.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=QCshprgaHDk>.

³⁶² Keleş, s.72.

³⁶³ Öztürk, ss.186,187.

³⁶⁴ Şaban Ali Düzgün, **Seyyid Ahmed Han ve Entelektüel Modernizmi**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1997, s.153.

Modernizm'in Hindistan'a girmesi için uğraşan casus olduğu" gibi iddiaları asılsızdır. O, yıllardır süregelen yenilikçiliği canlandırmaya çalışmıştır. Tefsiri, Kur'an'ın Mutezili yorumdur.³⁶⁵

Abduh ve Ahmed Han, ilim ve fikir alanındaki ilerlemelerin, Müslümanların geçmişi taklit ederek, inandıkları gibi yaşadıkları İslam ile ters düşeceğine inanmaktaydılar. Gelişen zamanla birlikte dinin özünde bulunmayan şeyler İslam'ın içindeydi. Bu nedenle sahici, hakiki olan İslam'ın ne olduğu, öncelikle Müslümanlar'a sonrasında diğer insanlara anlatılmalıydı.³⁶⁶ Ayrıca onlar, İslam ve imanın akılla uzlaşacağı düşüncesindeydiler.³⁶⁷

Mısır'da Cemaleddin Afgani'nin yenilenme fikirleri ile Muhammed Abduh'un modern ilim anlayışı yankı bulmuş ve savunulmuştur. Muhammed Abduh'un öğrencisi Reşid Rıza ve Ali Abdürrazık onun görüşlerinin devamını sağlamıştır.³⁶⁸ Bu kişilerin izinden gidenler, Sünnet ve hadise soğuk bir yaklaşım sergileyerek, Kur'ancılık anlayışını benimseyip geliştirmiştir.³⁶⁹ Kur'an İslamı anlayışına sahip çıkanlardan biri olan Seyyid Kutub, Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmiş, sınırlı sayıda rivayet kullanmıştır.³⁷⁰

Modern Kur'ancılık anlayışının önderi olarak kabul edilen Ahmed Subhi Mansur, din anlayışını ahl-alquran.com isimli internet sitesinde anlatmıştır. Ona göre temsil ettiği ehl-i Kur'an; Kur'an'ın İslam'ın tek kaynağı olduğunu kabul eden, Kur'an'da Müslümanlar'ın ihtiyaç hissettikleri her şeyin var olduğuna, eksik bir şeyin bırakılmadığına inanan, İslam'ın barış, merhamet dini olduğuna iman eden kimselerin oluşturduğu bir topluluktur.³⁷¹

Ehl-i Kur'an'ın hedefleri ise şöyledir: 1. Müminlerin İslam hakikatları, adalet, hoşgörü, inanç özgürlüğü gibi hususları anlamalarını kolaylaştırarak, yaşamlarını iyileştirmek. 2. Aşırı, Fanatik, terör yanlısı zihniyeti, barışçıl, entelektüel yapı ile yüzleştirmek.³⁷²

³⁶⁵ İhsan Eliaçık, **İslam'ın Yenilikçileri 2**, İnşa Yayınları, 7.Baskı, İstanbul, 2017, s.213.

³⁶⁶ Rahman, s.299.

³⁶⁷ Rahman, s.300.

³⁶⁸ Öztürk, s.191.

³⁶⁹ Öztürk, s.193.

³⁷⁰ Öztürk, ss.194,195.

³⁷¹ Bkz. Ahmed Subhi Mansour, <http://ahl-alquran.com/arabic/aboutus.php#why> Erişim:22.06.2018.

³⁷² Bkz. Ahmed Subhi Mansour, <http://ahl-alquran.com/arabic/aboutus.php#why> Erişim:22.03.2018.

Ahmed Subhi Mansur'a göre Kur'an kolay ve yalın bir kitaptır. Kur'an'ın İslam'ın tek kaynağı olduğu görüşünü, "Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."³⁷³, "Sana bu kitabı; Her şey için bir açıklama olarak indirdik."³⁷⁴ ayetlerine göre oluşturmuştur.³⁷⁵

Edip Yüksel de Kur'an dışında, Hz. Muhammed'in söylediği kabul edilen hadislerin, O'nun vefatından sonra uydurulmaya başlandığını, asırlar sonra kitaplaştırıldığını ifade etmektedir.³⁷⁶

2.2.8. Peygamberlik Kurumu ve Abartıcılık

Yüce Allah insanları Peygambersiz bırakmamış, Peygamber seçimi ve görevlendirmesinde de tek yetkinin O'nda olduğunu Kur'an'ı Kerim'de bildirmiştir.³⁷⁷ Peygamberlik, çalışarak elde edilen bir görev değildir, bazı seçkin ve ehliyetli kimselere verilir.³⁷⁸

Mehmet Okuyan'a göre, kendi konumu hakkında ümmetini pek çok defa uyaran Hz. Muhammed'i, aşırı yüceltici bir tavırla tanımaya çalışmak, onu anlamamak demektir.³⁷⁹ Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber'in bir beşer olduğunu söylemesi emredilmiş³⁸⁰, ölümlü olduğu hatırlatılmış³⁸¹, dolayısıyla onun bir kul olduğu önemle belirtilmiştir.³⁸²

Hz. Peygamber'i "aşırı yüceltmeci" ve "aşırı indirgemeci" anlayışlarla değerlendirmek hatalı bir yaklaşımdır. Doğrusu, Kur'an'da anlatıldığı şekilde Hz. Peygamber'i tanımaya çalışmaktır.³⁸³

Mehmet Okuyan'a göre, aşırı yüceltmecilikle bağlantılı bir konu mucizelerdir. Kur'an'dan anladığımız kadarıyla peygamberlerin muhatapları hep bir mucize arayışı içinde olmuş, olağanüstü olaylara ihtiyaç hissetmişlerdir. Yüce Allah, Hz. Peygamber'e geçmiş kavimlerle alakalı olarak gönderdiği gibi bir mucize

³⁷³ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 6/38.

³⁷⁴ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 16/89.

³⁷⁵ Öztürk, s.199.

³⁷⁶ Yüksel, s.12.

³⁷⁷ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 6/124

³⁷⁸ Okuyan, ss.328,329

³⁷⁹ Okuyan, s.330.

³⁸⁰ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 17/93, 18/110, 41/6.

³⁸¹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **D.İ.B. K.K.M.** 21/34, 39/30.

³⁸² Okuyan, s.334.

³⁸³ Okuyan, s.335.

göndermemiştir. Çünkü geçmiş kavimler, mucize istemiş, gelince de inkar etmişler ve helak olmuşlardır. Ayrıca bazı çevrelerce iddia edildiği gibi Hz. Muhammed'in peygamberliğini kanıtlaması için yeterli delil vardır, mucizeye ihtiyacı yoktur. Mucizeler, kanıtları gördükleri halde inanmayanları korkutmak için gönderilir.³⁸⁴

Kur'an'ı Kerim'in bildirdiğine göre, müşriklerin mucize istekleri cevapsız kalmıştır. Bu durum, Hz. Peygamber'e hiç mucize verilmediği anlamına gelmez. O'na verilen tek ve ebedi mucize kendisine vahyedilen Kur'an'dır.³⁸⁵

Mehmet Okuyan, Hz. Peygamber'in tüm sözlerinin vahiy olduğu iddiasının gerçeklere aykırı bir durum olduğundan söz etmektedir. Hz. Peygamber'in bir insan olarak, hayatın akışı içinde vahye konu olmayan bazı sözler söylemesi ve davranışlarda bulunması normaldir. Bunun tam tersi bir durum, O'nun insanüstü bir varlık olduğu düşüncesini ortaya çıkarır. Böyle bir düşünce Kur'an'ı Kerim'e aykırıdır.³⁸⁶

³⁸⁴ Okuyan, ss.335,337.

³⁸⁵ Okuyan, s.341.

³⁸⁶ Okuyan, s.311.

SONUÇ

Müslümanlar'ın Kur'an'dan uzaklaşmaları, yabancı kültür ve dinlerden İslam'a giren bid'at ve hurafeler sebebiyle İslam'ı ana kaynaktan anlama çabaları artmıştır. İnsanlar bunun için Kur'an meallerine yönelmişlerdir. Sonuçta, Kur'an İslam'ı, Kur'an Müslümanlığı gibi isimler verilen bir anlayış ortaya çıkmıştır.

İslam düşünce tarihinin başlangıcından bu yana çeşitli isimlerle gelen, İslam alimlerinin dikkatini çeken Kur'an Müslümanlığı anlayışı, günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Hindistanda çıkan bir hareket olarak bilinmektedir.

Bu anlayış içinde de çeşitlilik mevcuttur. Bir kısmı Kur'an, sünnet ve hadis bütünlüğü içinde bu meseleyi ele alırken, bir kısmı da hadis ve sünneti göz ardı etmiştir. Meselenin ne olduğu, gerçekte ne ifade ettiğinin doğru anlaşılması için de Kur'an, sünnet ve hadis birlikteliği gereklidir. Bunlar ayrılmaz bir bütündür.

Günümüzde, Kur'an Müslümanı olarak adlandırılan, Hüseyin Atay, Bayraktar Bayraklı, Mehmet Okuyan ve Mustafa İslamoğlu gibi kimseler, hadis ve sünnet inkarcısı olarak suçlanmaktadır. Bu suçlamalarda yanlış anlaşılmalara vardır. Bu kimseler, Kur'an'ın hükümleriyle uyuşmayan hadisleri reddetme yoluna gitmişlerdir. Sünnet inkarcısı olduklarını söylemek güçtür. Bu düşünceye saygısızlıktır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanlar bir düşünceyi paylaşıp ortak bir anlayış belirleyerek zenginleştirmek yerine, farklılıkları önemseyerek ayrıştırıcı bir tavır sergilemektedirler. Aralarındaki tartışmalar, birbirlerini tekfir etmeye kadar gitmiştir. Bu da Müslümanlar'ı ortak bir noktada birleştirmekten aciz bıraktığı gibi aralarındaki birliğin bozulmasını da arttırmaktadır. Bu durum bize, her konuda orta bir yol takip edilmesi gerektiğinin önemini gösterir.

Müslümanların birbirlerini tekfir etme meselesi sürdükçe, ne savunmacı ne de reddiyeci yaklaşımlarla uzlaşarak düşünce üretmek, İslam düşünce dünyasını geliştirmek mümkün değildir. Birbirini tekfir etmekten, ifrat ve tefritten kaçınmalı, orta yol takip edilmelidir. Farklı düşüncelere saygı gösterilmelidir. İtidalli olma açısından, Kur'an harici hiçbir kitap kutsallaştırılmamalı, gelmiş olan rivayetlerde sorgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Alıcı, Mustafa. Şefaât. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:38, s.412-415.

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer. **Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an'ı Kerim Meali**. 12.Baskı, Ankara, 2006.

Atay, Hüseyin. **Kur'an'a Göre Araştırmalar IV**, Baskı Semih Ofset, Ankara, 1995.

Aydınlı, Osman. Mu'tezile Ekolü: Teşekkülü, İlkeleri ve İslam Düşüncesine Katkıları, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2003, Cilt:III, Sayı:3, Mu'tezile Özel Sayısı, s.27-54.

Bakkal, Ali. Sünnet Kur'an'dan Uzak Tutan Yeni Bir İslam Anlayışı: Kur'an Müslümanlığı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.13-33.

Balcı, İsrâfîl. **Hz. Peygamber ve Namaz**, 4.Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Bayraklı, Bayraktar. **Kur'an'sız Müslümanlık**, 4.Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Bebek, Adil. Hakikatteki Kur'an Müslümanlığı Üzerine, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.139-145.

Bigiyef, Musa Carullah. **Kitabu's Sünne**, 4.Baskı, Çev. Mehmet Görmez, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2014.

Birişik, Abdülhamit. Kur'anıyyun, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 26.Cilt, s.428-429.

Büyükkara, Mehmet Ali. 11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye, **Dini Araştırmalar**, Cilt:7, Sayı:20, 2004, s.205-234.

Çakın, Kamil. Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1993, Cilt:XXXIV, s.237-262.

Çakır, Ruşen. **Ayet ve Slogan**, 11.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2014.

Çelik, Hüseyin. Kur'an'da Şefa'at, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2015, Cilt: III, Sayı:1, s.283-313.

Demir, Hilmi. **Selefiler Kimdir, Selefilik Nedir?** 30.06.2014, Erişim:24.03.2017, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/teostrateji-arastirmalari-merkezi/selefiler-kimdir-selefilik-nedir>.

Düzgün, Şaban Ali. **Seyyid Ahmed Han ve Entelektüel Modernizmi**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1997.

Ebu Hanife Numan b. Sabit. **İmam-ı A'zam'ın Beş Eseri El-Alim Ve'l-Müteallim**, Çev. Mustafa Öz, İfav Yayınları, 13.Baskı, İstanbul, 2017.

Eliçik, R. İhsan. **İslam'ın Yenilikçileri 1-2**, 7.Baskı, İnşa Yayınları, İstanbul, 2017.

Ersoy, Mehmed Akif. **Safahat**, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, 9. Baskı, İstanbul, 1974.

Fırlalı, Ethem Ruhi. **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2008.

Fırlalı, Ethem Ruhi. Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine(Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış), **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1981, Cilt: XXV, s.179-214.

Garaudy, Roger. **Entegrizm Kültürel İntihar**, Çev. Kamil Bilgin Çileçöp, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992.

Görmez, Mehmet. **Adres Defteri**, 26.01.2019, Erişim: 30.01.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=l5p4ESSZ6nA>.

Görmez, Mehmet ve Özařar, Mehmet Emin ve Ünal, İsmail Hakkı ve Ünal, Yavuz ve Erul, Bünyamin. **Diyanet İşleri Başkanlığı Hadislerle İslam I**, 5.Baskı, Ankara, 2013.

Görmez, Mehmet. **Haram ve Helal Koyma Yetkisi Yalnız ve Yalnız Allah'a Aittir**, 07.09.2016, Erişim:08.05.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Crl-VcPrvs8>.

Görmez, Mehmet. **Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu**, 6.Baskı, Otto Yayınları, Ankara, 2017.

Güler, Zekeriya. Selefî Hareketin Tarihi Kökenleri ve Yöntem Problemi, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2009, Cilt:9, Sayı:3, s.47-74.

Gündüz, Şinasi. **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2.Baskı, Ankara, 2007.

Güven, Şahin. Kur'anıyyun Ekolü Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi **E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 11 Yıl: 2001 s.385-408.

Hansu, Hüseyin. **Mutezile ve Hadis**, 2.Baskı, Otto Yayınları, Ankara, 2012.

Işık, Habibe. Kur'an Müslümanlığı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.5-7.

İbn Hazm. **Uşul-i Din Dinin Kaynaklarına Bir Bakış**, Çev. İbrahim Aydın, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

İslamoğlu, Mustafa. **"Kur'an Müslümanlığı Diye Bir Sapıklık Çıktı" İfadesine İslamoğlu'nun Verdiğı Cevap**, 21.07.2016, Erişim: 15.03.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=QCshprgaHDk>.

İslamoğlu, Mustafa. **Peygamberimizin (sav) Helal veya Haram Koyma Yetkisi Varmıdır?** 18.08.2012, Erişim:23.06.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=eFa-T2ZDx1Go>.

İslamoğlu, Mustafa. **Paraleller Yorumu Din Gibi Sunuyor.** 05.06.2014 Yeni Şafak Gazetesi. <https://www.yenisafak.com/roportaj/paraleller-yorumu-din-gibi-sunuyor-655974> Erişim:19.01.19.

İşcan, Mehmet Zeki. **Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Aylık Dergi**, Mayıs, 2015 Sayı:293.

İşcan, Mehmet Zeki. **Gelenekten Geleceğe İslami Düşüncede Yenilik**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015.

İşcan, Mehmet Zeki. Selefiliğin İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik, **Marife: Dini Araştırmalar Dergisi (Bilimsel Birikim)**, 2009, Cilt:IX, Sayı:3, s.9-20.

Kaplan, Yusuf. Kur'an Müslümanlığı, Bir Nevi İslam'ın Protestanlaştırılması Meselesidir, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.99-107.

Karaman, Hayrettin ve Çağrıcı, Mustafa ve Dönmez, İbrahim Kafi ve Gümüş Sadrettin, **Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir I**, Cilt:1, Ankara, 2012.

Kaysıcı, Cafer. Risale-i Nur'un Kur'an Müslümanlığına Bakışı, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.35-53.

Keleş, Ahmet. **Hadislerin Kur'an'a Arzı**, 5.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2019.

Kılıçer, M.Esat. Büyük İslam Fakihi İmam-ı A'zam Ebu Hanife, **Diyanet İlmi Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi**, 1968, Cilt:VII, Sayı:74, s.148-150.

Kırbaçoğlu, M. Hayri. **İslam Düşüncesinde Sünnet**, 15.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2018.

Mansour, Ahmed Subhi. <http://ahl-alquran.com/arabic/aboutus.php#why>
Erişim:22.06.2018.

Mümtazer, Türköne. **Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2014.

Mertoğlu, M. Suat. “Doğrudan Doğruya Kur’an’dan Alıp İlhamı”:Kur’an’a Dönüşten Kur’an İslamına, **Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, 2010/1 Cilt:15, Sayı:28, s.69-113.

Mertoğlu, M. Suat. İslam’ın anlaşılmasını Kur’an’la sınırlandırma Eğilimini Ortaya Çıkaran Temel Dinamikler, **Dini Hükümlerin Kaynağı ve Dini Metinlerin Anlaşılması Konusundaki Çağdaş Yaklaşımlar Çalıştayı**, (18-19 Aralık 2009), İsam Yayınları, İstanbul, 2010, s.115-149.

Mertoğlu, M. Suat. Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefi Bir Talep mi, Modern Bir Yöneliş mi?, **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri**, 1.Baskı, İstanbul, 2013, s.145-161.

Nasr, Seyyid Hüseyin. **Modern Dünyada Geleneksel İslam**, Çev. Sara Büyükduru, 9.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016.

Okuyan, Mehmet. **Biz Kur’an’ın Müslümanı Olmakla Şeref Duyarız**, 03.01.2013 Erişim: 22.09.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=Z4C6uHP9H7Q>.

Okuyan, Mehmet. **Kur’an’a Göre Kabir Azabı**, 5.Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Önköl, Ahmet. Hz. Peygamber’in Ümmiliğı, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1986, Sayı:2, s.249-262.

Öz, Mustafa. **Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü**, 3.Baskı, Ensar Yayınları, İstanbul, 2014.

Öz, Satılmış. Mehmet Akif Ersoy'da Geri Kalmışlık ve Kalkınma Problemi (Safahat Örneği), **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013, Cilt:XVIII, Sayı:30, s.140-161.

Özafşar, Mehmet Emin. **Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti**, İslamiyat I (1998), Sayı:3, (29-32).

Özervarlı, M.Sait. **Kelamda Yenilik Arayışları XIX. Yüzyıl Sonu- XX. Yüzyıl Başı**, İsam Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2009.

Öztürk, Mustafa. **Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur'ancılık**, 3.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015.

Öztürk, Mustafa. **İslami Entegrizm**, 23.09.2017 <https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-ozturk/islami-entegrizm-5000> Erişim:03.03.2018.

Öztürk, Mustafa. **İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik**, İslamiyat, cilt:10, sayı:1 (2007).

Öztürk, Yaşar Nuri. **Kur'an'daki İslam**, 49.Baskı, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 2018.

Öztürk, Yaşar Nuri. **Kur'an'daki İslam Üstüne**, 25.08.2008, Erişim: 22.09.2018 <http://www.hurriyet.com.tr/kurandaki-islam-ustune-9738503>.

Rahman, Fazlur. **İslam**, Çev. Mehmed Dağ ve Mehmed Aydın, 6.Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.

Sarıkaya, Mehmet Saffet. **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, 5.Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015.

Sarıkcıoğlu, Ekrem. Mehdi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 28.Cilt, s.369-371.

Serdaroğlu, Ahmet. Mehdi Hakkında, **Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet İlmî Dergi**, 1968, Cilt: VII, sayı:72-73.

Shayegan, Daryush. **Yaralı Bilinç**, Çev. Haydun Bayrı, 5.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2018.

Sifil, Ebubekir. **Hindistandaki Kur'anıyyun ve Mealciler**, https://www.youtube.com/watch?v=J13_tI3DQIA Erişim:09.09.2018.

Subaşı, Necdet. Fundamentalizm, İslam ve Hayat, **İslami Araştırmalar**, Cilt:8, Sayı:3-4, Yaz Güz Dönemi, 1995, s.250-262.

Şafii, Muhammed b. İdris. **Er-Risale**, 6.Baskı, Çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.

Şenocak, İhsan. **Buhari ve Müslim Çökerse İslam Çöker**, 08.01.2015, Erişim:08.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=tQxwVlyzNrY>.

Şenocak, İhsan. **Sünneti Reddeden Kur'an Müslümanlığı**, 2.Baskı, Hüküm Kitap Yayınları, İstanbul, 2017.

Şentürk, Recep. Kur'an Müslümanlığı İslam Medeniyetini Tasfiye Hareketidir, **Köprü Dergisi**, Sayı:133, İstanbul, Kış/2016, s.67-76.

Taslaman, Caner. **Vahyin Bilinçli Suskunlukları/ Kur'an'ın bir konuda hüküm vermemesi de Bir Hüküm Çeşididir**, 22.03.2018, Erişim:25.06.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=JvuhAroTMWU>.

Tirmizi, **Sünen**, 2.Cilt, Haz. Abdullah Parlıyan, Konya Kitapçılık, Temmuz, İstanbul, 2007.

Tombul, Sema. Bir Devlet Politikası Olarak Hz. Ömer'in Hadis Rivayetleriyle İlgili Tutumu, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu**, Sivas, 2018, Cilt:III, s.435-454.

Topaloğlu, Bekir. **Kelam İlmi Giriş**, Damla Yayınevi, 4.Baskı, İstanbul, 1991.

Uludağ, Süleyman. **İslam Düşüncesinin Yapısı**, 12.Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2018.

Ünlü, Ahmet Mahmut. **Şefa'at Yok Diyenler Dinlesin**, 11.08.2015, Erişim:23.07.2017, <http-s://www.youtube.com/watch?v=qRacxyRE0sQ>.

Yıldırım, Enbiya. **Kur'an Bize Yeter Söylemi**, 3.Baskı, Takdim Yayınları, Ankara, 2019.

Yıldırım, Muhammed Emin. Kur'an Kaynak Sünnet İrmaktır, **Köprü Dergisi**, Sayı: 133, İstanbul, Kış/2016, s.129-138.

Yıldırım, Muhammed Emin. **Ümmilik Meselesi**, <https://www.youtube.com/watch?v=kz7KrXJaJLM>, Erişim:05.08.2018.

Yılmaz, Mehmet Nuri. **Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet İlmi Dergi**, Cilt:38 Sayı:3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2002.

Yüksel, Edip. **İslami Reform İçin Manifesto**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Zerkeşi, Bedruddin. **H. Aşe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler**, 7.Baskı, Yayına Hazırlayan Bünyamin Erul, Otto Yayınları, Ankara, 2015.